

Skola inom statlig tvångsvård

Kvalitet och kontinuitet i
utbildningen vid Statens
institutionsstyrelses särskilda
ungdomshem

Innehåll

Förord	3
Sammanfattning	4
Vad Skolinspektionen granskat	4
Viktigaste iakttagelserna	4
Fortsatt utveckling för att höja utbildningens kvalitet och kontinuitet	6
Inledning	7
Statens institutionsstyrelse (SiS)	7
Bakgrund till granskningen	10
Syfte och frågeställningar	13
Granskningens genomförande	13
Centrala iakttagelser	14
Höga förväntningar präglar inte alltid planeringen av elevernas utbildning	14
Arbetet med att motverka skolfrånvaro.....	18
Olika förutsättningar för kontinuitet i elevernas fortsatta skolgång	20
Skolverksamhetens status varierar på institutionerna	22
Brister i likvärdighet mellan skolor	24
Avslutande diskussion	25
Fortsatt utveckling krävs för att höja utbildningens kvalitet och kontinuitet	25
Utmaningar med nuvarande skolorganisation	29
SiS som en del i kedjan för en obruten skolgång	29
Avslutningsvis	31
Referenser	32
Bilaga 1 Granskade skolor	34
Bilaga 2 Metod och genomförande	35
Bilaga 3 Rättslig reglering	37

Förord

Skolinspektionen har i uppdrag att granska kvaliteten i sådan utbildning och pedagogisk verksamhet som står under myndighetens tillsyn. Granskningen innebär en detaljerad och systematisk undersökning av verksamhetens kvalitet inom ett avgränsat område i förhållande till nationella mål och riktlinjer. Utgångspunkten är alla barns och elevers lika rätt till en god utbildning i en trygg miljö.

Huvudsyftet med Skolinspektionens övergripande rapporter är att presentera en nulägesbild av kvaliteten inom ett avgränsat område. Granskningarna gör tydligt vad som behöver förbättras för att i högre grad nå målen för verksamheten inom det aktuella området. Rapporterna innehåller även beskrivningar av väl fungerande inslag och framgångsfaktorer.

Skolinspektionens iakttagelser, analyser och bedömningar redovisas dels i form av enskilda beslut till de granskade skolorna och skolhuvudmannen, dels i denna övergripande och sammanfattande rapport.

Rapporten redovisar resultatet av Skolinspektionens kvalitetsgranskning av Statens institutionsstyrelses skolor på särskilda ungdomshem. Iakttagelserna och slutsatserna gäller den huvudman och de 22 skolor som har granskats. Då samtliga huvudmannens skolor granskats ger denna granskning en heltäckande bild av de områden som granskats SiS skolverksamhet. Vilka skolor som granskats framgår i bilaga 1.

Skolinspektionen har enbart granskat utbildningen inom SiS då det är den som ligger inom vårt ansvar. Omhändertagande samt vård och behandling av barn och ungdomar på SiS omfattas inte av Skolinspektionens tillsynsansvar och ingår således inte i denna granskning.

Projektledare och rapportskribent för kvalitetsgranskningen har varit Hanna Antonsson, Skolinspektionen i region Söder. Tobias Thorén, även han i region Söder, har varit biträdande projektledare och medverkat i rapportskrivandet.

Helén Ängmo
Generaldirektör

Maria Wassén
Regionchef Söder

Sammanfattning

Statens institutionsstyrelses (SiS) verksamhet är viktig både för den enskilda individen och för samhället. Skolornas uppdrag är mycket komplext. Elevgruppen utgörs av barn och ungdomar¹ som tvångsvårdas eller har dömts till sluten ungdomsvård. Utbildning är den enskilt mest avgörande skyddsfaktorn för ett barns eller en ungdoms framtida möjligheter och det är därför särskilt viktigt att eleverna erbjuds en utbildning med hög kvalitet vid SiS.

Vad Skolinspektionen granskat

Skolinspektionen har granskat utbildningens kvalitet och kontinuitet vid de skolor som drivs av SiS vid de särskilda ungdomshemmen. Skolinspektionen har granskat 22 av totalt 23 skolor, medan den 23:e skolan utgjorde pilot i granskningen.

En anledning till att granskningen genomförts är att tvångsomhändertagna barn och ungdomar är en utsatt grupp med bland annat många skolavbrott. Placering på ett särskilt ungdomshem är en av de mest ingripande åtgärderna som kan vidtas mot ett barn eller en ungdom. En bra skolverksamhet under den tid som ett barn eller en ungdom vistas på ett särskilt ungdomshem har stor betydelse för framtiden. Skolinspektionens tidigare erfarenheter har visat på stora brister i den utbildning som ges elever vid SiS särskilda ungdomshem och Skolinspektionen har därför funnit det betydelsefullt att genomföra en ny granskning.

Viktigaste iakttagelserna

Den sammanfattande bilden av granskningens resultat är att ramarna för utbildningen och utbildningens innehåll har förbättrats sedan Skolinspektionens tidigare inspektioner. Det är positivt. Satsningar på lärarkompetens har gjorts och undervisningen har utvecklats. Flera områden som rör skolverksamhetens status, elevernas undervisningstid och frånvaro är emellertid områden som behöver fortsatt prioritet. Nedan presenteras kortfattat de övergripande resultaten från granskningen.

Förbättringar har skett men kvaliteten behöver höjas på flera områden

SiS har under de senaste åren byggt upp en ny och förbättrad skolorganisation. Exempelvis har rektorer anställts på alla skolor, fler lärare har rekryterats och det finns också flera stödfunktioner för skolverksamheten på myndigheten. På flera institutioner byggs också nya skolhus, så kallade standardskolor. Skolverksamhetens status och betydelse för eleverna kommuniceras från central nivå. Den når dock inte ut i hela myndigheten och till samtlig personal på alla institutioner. På vissa institutioner finns brister i samsyn och samverkan mellan personal på avdelningar

---

¹ I rapporten kommer begreppet barn och ungdomar konsekvent att användas för den grupp som vistas på SiS särskilda ungdomshem. Anledningen till detta är att elever kan vara 18 år eller äldre. Begreppet elever används för barn och ungdomar som går i skolan.

och skola, vilket påverkar elevernas skolgång negativt. Då omsättningen på avdelningspersonal är hög på flera institutioner riskerar arbetet med samsyn också att påverkas negativt.

På varje särskilt ungdomshem är samverkan och samsyn mellan rektor och institutionschef² av mycket stor betydelse för hur väl skolverksamheten fungerar och hur väl samarbetet mellan skola och avdelningar fungerar. Skolverksamheten är beroende av ett gott samarbete med avdelningarna kring eleverna, till exempel när det gäller arbetet med frånvaro och arbetet med att motivera eleverna till skolgång.

Varierande förväntningar på elevernas förmåga till utbildning

SiS har antagit en timplan för grundskola och gymnasieskola som innebär att heltidsundervisning motsvarar 23 undervisningstimmar (klocktimmar) i veckan. Alla elever erbjuds dock inte 23 timmars undervisning och undervisningstiden är på flertalet institutioner lägre än 23 timmar. Det är stor variation mellan skolor och på vissa skolor kan erbjuden undervisningstid variera för olika elevgrupper.

Granskningen visar att förväntningar på icke skolpliktiga³ ungdomars deltagande i skolverksamhet skiljer sig mellan olika skolor. Det finns variationer i synen på deltagande i undervisning för icke skolpliktiga elever. På ett fåtal institutioner finns en tydlig förväntan om att icke skolpliktiga elever ska läsa motsvarande heltidsstudier i så stor utsträckning som möjligt. På andra institutioner signaleras inte en sådan förväntan utan skolgång beskrivs för icke skolpliktiga elever främst som ett erbjudande. Även om SiS statistik visar att 93 procent av de icke skolpliktiga ungdomarna går i skolan, är ändå skillnaden mellan skolpliktigas och icke skolpliktigas genomsnittliga undervisningstid betydande. Skolpliktiga läser i genomsnitt 18 timmar per vecka jämfört med 12 timmar för icke skolpliktiga elever.

Skolfrånvaron är generellt hög och varierar mellan olika skolor. Variationerna kan inte uteslutande kopplas till om skolan hör till en institution som är inriktad mot skolpliktiga eller icke skolpliktiga elever vilket indikerar olika arbetssätt vid institutionerna. Vidare är skolfrånvaron för flickor dubbelt så hög som för pojkar. Det är också otydligt hur undervisningstid beräknas. Exempelvis kan en lektionstimme på olika skolor variera mellan 40 och 60 minuter. Vidare är det otydligt hur frånvaro rapporteras och vad som betraktas som giltig respektive ogiltig frånvaro. Sammantaget innebär detta att elevers genomsnittliga undervisningstid kan vara lägre än vad statistiken visar då skolor hanterar undervisningstid och skolfrånvaro olika. Det förekommer dock skolor i granskningen där elevers genomsnittliga undervisningstid är hög och skolfrånvaron låg.

I den undervisning som genomförs visar emellertid granskningen att lärarna har höga förväntningar på elevernas förmåga till utbildning. Elevernas utbildning planeras som regel utifrån ett tydligt pedagogiskt perspektiv, tydliga koppling görs till kunskapsmässiga mål och goda möjligheter ges till elevinflytande vid planering av utbildningen. Undervisningsgrupperna är små, individanpassade och elevernas inflytande är stort. Skolinspektionen ser också ett tydligt samband mellan arbetssätt på skolor där den genomsnittliga undervisningstiden är högre än genomsnittet. Där

² Institutionschefen är rektors chef och chef för hela institutionens verksamhet samt huvudmannens lokala representant.

³ Som huvudregel upphör skolplikten vid utgången av det tionde skolåret.

sker ett nära samarbete mellan avdelning och skola kring elevens skolgång. På vissa av dessa institutioner är också behandlingsassistenter med och stödjer och motiverar eleverna i skolan under skoldagen.

Risk för att utbildningen inte blir likvärdig

Skolorna ser i dagsläget olika ut både vad gäller hur skola erbjuds (vilka ämnen och kurser som erbjuds) och mängden undervisningstid. Säkerhetsaspekter medför också att skolan på vissa institutioner bedrivs på avdelningar och på andra i gemensamma skolhus. Detta påverkar förutsättningarna för elevernas skolgång och elevernas rätt till en likvärdig utbildning. Skolinspektionen ser svårigheter i att säkerställa likvärdighet mellan skolor då institutionerna och tillhörande skolor är något av "egna öar" i myndigheten.

Elevernas skolgång kan inte följas upp efter avslutad placering

SiS har i samverkansmodellen för obruten skolgång (SiSam) åtagit sig att följa upp elevernas skolgång efter avslutad placering. Elevernas skolgång följs dock inte upp på grund av myndighetsövergripande begränsningar. Myndigheten saknar därmed ett centralt verktyg för att följa upp, utvärdera och utveckla skolverksamhetens kvalitet. Elevernas upplevelse av sin pågående skolgång på SiS följs emellertid upp på flera olika sätt. Denna uppföljning visar att eleverna är nöjda med skolan.

Fortsatt utveckling för att höja utbildningens kvalitet och kontinuitet

Skolinspektionen ser att det har skett en utveckling av skolverksamheten inom SiS. Det finns dock centrala delar kvar att utveckla för att ytterligare höja utbildningens kvalitet och stärka likvärdigheten för att skapa kontinuitet i elevernas skolgång. Skolinspektionen ser positivt på den utveckling som skett och för att ta nästa steg är det nödvändigt med ett kvalitetshöjande arbete framförallt inom följande områden:

- Erbjudande av undervisningstid som motsvarar heltidsstudier behöver säkerställas.
- Den mångåriga problematiken med låg undervisningstid och hög frånvaro måste prioriteras ytterligare och hanteras.
- SiS behöver öka likvärdigheten mellan skolorna avseende erbjuden undervisningstid för både grundskole- och gymnasieelever, ämnes- och kurserbjudanden, tillgång till specialpedagogisk kompetens och studie- och yrkesvägledande kompetens.
- Myndigheten behöver stärka sitt arbete för att möta flickors behov i skolverksamheten.
- Skolverksamhetens status behöver stärkas ytterligare.

Inledning

När ett barn eller en ungdom tvångsomhändertas med stöd av lagen (1990:52) om särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) eller döms till sluten ungdomsvård (LSU) som verkställs enligt lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård är det en av de mest ingripande åtgärderna som samhället kan göra. De vanligaste orsakerna till placering vid SiS är missbruk, kriminalitet eller annat socialt nedbrytande beteende.⁴

En skolverksamhet av god kvalitet vid SiS särskilda ungdomshem kan bidra till att vända tidigare skolmisslyckanden och gynna en långsiktig positiv utveckling. De barn och ungdomar som är placerade i samhällets vård uppvisar större risker för såväl sämre psykisk och fysisk hälsa som sämre skolresultat och en bristfällig skolgång.⁵

Skolinspektionens tidigare erfarenheter visar på brister i den utbildning som ges till elever vid SiS särskilda ungdomshem.⁶ Detta kan få långtgående konsekvenser då svensk och internationell forskning tydligt visar att en fullföljd skolgång är den enskilt viktigaste skyddsfaktorn för placerade barn och ungdomars hälsa och utveckling.⁷ Statskontorets myndighetsanalys av SiS från 2020 konstaterar att SiS har ett svårt och komplicerat uppdrag. Myndigheten ska åstadkomma förändring för individer med svår problematik. I många fall har andra samhällsaktörer tidigare i vårdkedjan inte lyckats med att åstadkomma någon sådan förändring. SiS är beroende av samma aktörer i vårdkedjan för att fullgöra uppdraget, framför allt kommunernas socialtjänst och regionernas hälso- och sjukvård.⁸

Statens institutionsstyrelse (SiS)

Statens institutionsstyrelse är en enrådighetsmyndighet under Socialdepartementet och har i uppgift att bedriva individuellt anpassad tvångsvård och behandling av ungdomar med allvarliga psykosociala problem och vuxna med missbruksproblem. SiS verksamhet finansieras både av anslag från regeringen och genom avgifter från kommuner. Denna vård sker med stöd av lag med särskilda bestämmelser om vård av unga och lagen om vård av missbrukare i vissa fall. SiS ansvarar också för sluten ungdomsvård som ska verkställas enligt lagen om verkställighet av sluten ungdomsvård. SiS kan även erbjuda vård som är frivillig enligt socialtjänstlagen (2001:453). SiS ska också bedriva skolverksamhet enligt skollagen (2010:800) och viss hälso- och sjukvård inom ramen för elevhälsan.

Det är förvaltningsrätten som efter ansökan från socialnämnden beslutar om tvångsvård enligt LVU om det finns en påtaglig risk för att den ungas hälsa eller utveckling skadas på grund av fysisk eller psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet. Förvaltningsrätten kan också besluta om tvångsvård om den unga behöver stå under särskilt noggrann tillsyn för att hen utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något

⁴ Statens institutionsstyrelse (2021), s. 14.

⁵ Socialstyrelsen (2021).

⁶ Skolinspektionen (2015); Skolinspektionen (2016).

⁷ Mattson & Vinnerljung (2016); Myndigheten för vårdanalys (2016); Socialstyrelsen (2010).

⁸ Statskontoret (2020).

annat socialt nedbrytande beteende. Det är en utredning från socialtjänsten som ligger till grund för en begäran om tvångsvård. Socialtjänstens utredningar lämnas till förvaltningsrätten för beslut om omhändertagande. Utöver den sociala och/eller psykiatriska problembild som föranlett omhändertagandet har många av ungdomarna ytterligare vanligt förekommande belastningar i form av fysiska och psykiska symptom och/eller funktionshinder.

Varje år placeras cirka 1 000 barn och ungdomar på SiS. Det handlar om både skolpliktiga och icke skolpliktiga elever. Åldern på de barn och ungdomar som befann sig på ett särskilt ungdomshem 2019 varierade mellan 9 och 21 år.⁹ Vistelsetiden varierar mycket men är i genomsnitt relativt kort. 2020 var det genomsnittliga antalet vård dygn 148 (141 för flickor och 152 för pojkar). Denna siffra omfattar inte ungdomar som avtjänar straff enligt LSU. Den genomsnittliga straff tiden är istället 11,9 månader. 60 procent av ungdomarna fortsätter efter avslutad placering till ett HVB- eller familjehem, och 16 procent återvänder till föräldrahemmet.¹⁰

SiS hade vid tiden för granskningen totalt 743 platser fördelade på 23 särskilda ungdomshem runt om i landet. Sex av dessa hade platser för slutna ungdomsvård (totalt 68 platser). De särskilda ungdomshemmens avdelningar har varierande slutenhet och säkerhetsnivå men flertalet hem har både akut-, utrednings- och behandlingsavdelningar. De särskilda ungdomshemmen är ofta inriktade mot olika elevgrupper. Vissa hem tar enbart emot flickor eller pojkar, vissa är avgränsade till specifika åldersgrupper/skolformer. De kan också vara inriktade mot barn och ungdomar med särskilda diagnoser eller problembilder. SiS bestämmer inte vilka barn och ungdomar som placeras på myndigheten. SiS har inte heller möjlighet att säga nej till att ett barn eller en ungdom placeras på myndigheten.

Det är socialtjänsten som bestämmer vilken insats som barnet eller ungdomen behöver och detta styr huruvida placering sker på akut-, utrednings- eller behandlingsavdelning. I många fall finns beslut om omedelbart omhändertagande från förvaltningsrätten.¹¹

Vid institutionerna delas ungdomsvården in i tre tjänster. Den första, akuttjänst, avbryter kriminalitet, missbruk och annat socialt nedbrytande beteende. Den andra, utredningstjänst, bedömer behovet av behandlingsinsatser och den tredje, behandlingstjänst, stärker ungdomarnas förutsättningar att klara av vård i öppnare former.¹² Ungdomarna som placeras på akut- eller utredningsavdelningar stannar i genomsnitt på SiS i en till tre månader. Därefter sker fortsatt vård på en utrednings- eller behandlingsavdelning inom SiS eller i ett HVB- eller familjehem. Placeringar på behandlingsavdelningar innebär att vårdtiden är längre.¹³

Skolverksamheten

Enlig barnkonventionen har varje barn rätt till utbildning¹⁴ och den rätten består under placering på ett särskilt ungdomshem. Regleringen i skollagen skiljer sig något åt avseende skolpliktiga respektive icke skolpliktiga barn och ungdomar, men

⁹ Statens institutionsstyrelse (2020), s.9.

¹⁰ Statens institutionsstyrelse (2021), s.17.

¹¹ Statens institutionsstyrelse (2020), s. 5.

¹² Statens institutionsstyrelse (2021), s. 13.

¹³ Statens institutionsstyrelse (2020), s. 5.

¹⁴ Barnkonventionen, artikel 28.

SiS ska bedriva skolverksamhet och viss hälso- och sjukvård inom ramen för elevhälsan. SiS skolverksamhet utgör en särskild utbildningsform som regleras i 24 kap. 8 och 9 §§ skollagen. Utbildningen inom SiS ska motsvara utbildningen i grund-, grundsär- och specialskolan respektive gymnasie- och gymnasiesärskolan. Relevanta bestämmelser i skollagen ska tillämpas med de nödvändiga avvikelser som följer av att barnet eller ungdomen vistas i ett särskilt ungdomshem. Vissa specificerade bestämmelser i skollagen behöver vidare inte tillämpas.¹⁵ Mot bakgrund av regleringen i skollagen har alla särskilda ungdomshem skolverksamhet. Varje skola har en rektor och en inriktning för skolan (och institutionen) mot skolpliktiga och/eller icke skolpliktiga elever. Vid tiden för granskningen var det dock vanligt förekommande med elever som inte tillhörde målgruppen, det vill säga att icke skolpliktiga elever gick på skolor för skolpliktiga elever och vice versa. Detta påverkade elevernas möjligheter till skolformsanpassad utbildning. Antalet lärare varierade vid tiden för granskningen från fyra lärare på den minsta skolan till 17 på den största.

SiS har själva antagit en central timplan som innebär att skolorna ska erbjuda 23 timmars undervisning i veckan för alla ungdomar inom ungdomsvården. Undervisning ska erbjudas i samtliga 16 obligatoriska grundskoleämnena, de gymnasiegemensamma ämnena samt modersmål.¹⁶

Det pedagogiska arbetet vid en skolenhet leds och samordnas av en rektor. Rektor är underställd institutionschefen. Skolverksamheten vid den enskilda institutionen ligger inom institutionschefens ansvarsområde. Institutionschefen är tillsammans med verksamhetsområdets ledningsgrupp den som håller samman de tre verksamheterna skola, vård och behandling samt hälso- och sjukvård. På SiS huvudkontor samt på regionkontoren finns ett antal stödfunktioner riktade mot skolan. Ett centralt skolråd samordnar myndighetsövergripande skolfrågor på uppdrag av SiS myndighetsledning.

Enligt SiS riktlinjer för behandling ska ungdomarnas skolprestationer och anknytning till skolan vara i fokus under hela placeringstiden och ungdomarnas förutsättningar för vidare studier eller arbete ska stärkas genom aktiviteter och insatser även utanför skoltid.¹⁷

År 2015 fattades beslut om en ny skolorganisation vilket innebar stora satsningar och förändringar på såväl lednings- som skolnivå men också en mer systematisk uppföljning av skolverksamheten.¹⁸ På flera institutioner byggs så kallade standardskolor som bättre ska möta målgruppens behov och möjliggöra en mer kvalitativ utbildning. Av myndighetens beslut om strategisk inriktning för SiS skola 2019–2021 framgår att skolorganisationen gjort framsteg sedan Skolinspektionens senaste inspektioner. Myndigheten har fokuserat på att säkerställa att det finns tillgång till rektorer på samtliga skolenheter, legitimerade lärare, fungerande elevhälsa och ändamålsenliga lokaler. SiS konstaterar dock själva att skolverksamheten präglas av en otillfredsställande likvärdighet gällande såväl kvalitet och regelefterlevnad som förutsättningar.¹⁹

93 procent av barnen och ungdomarna uppges delta i undervisningen. Elever i skolpliktig ålder uppges i SiS årsredovisning för 2020 ha en genomsnittlig schemalagd

¹⁵ 24 kap. 8 och 9 §§ skollagen.

¹⁶ Statens institutionsstyrelse (2021), s. 19.

¹⁷ Statens institutionsstyrelse (2014), s. 8.

¹⁸ Statens institutionsstyrelse (2015).

¹⁹ Statens institutionsstyrelse (2019), s. 2.

undervisningstid på 18 timmar medan den för icke skolpliktiga är 12 timmar. Skillnaderna i deltagande är förhållandevis små mellan pojkar och flickor men flickor har genomgående en lägre schemalagd undervisningstid än pojkar. Den ogiltiga frånvaron uppgår för elever i grundskolan till totalt 13 procent (för flickor 21 procent och för pojkar 9 procent) och för gymnasieelever 16 procent (för flickor 22 procent och för pojkar 14 procent).²⁰

Bakgrund till granskningen

I detta avsnitt presenteras den problembild som ligger till grund för granskningen. Sammanfattningsvis handlar det om bristande samverkan mellan olika aktörer som ska samverka kring placerade barn och ungdomar. Det handlar också om en variation i det utbud av ämnen som erbjuds på SiS skolor. Avslutningsvis handlar det om svårigheter efter avslutad placering på SiS för att säkerställa elevernas kontinuitet i utbildningen.

Bristande samverkan och oklar ansvarsfördelning mellan olika aktörer runt placerade barn och ungdomar

Flera studier konstaterar att ett pedagogiskt perspektiv med fokus på elevens utbildning och lärande saknas när det gäller samverkan och planering kring placerade barn och ungdomar. Fokus på behandling och omvårdnad tenderar att dominera på bekostnad av utbildningen. Detta leder till att för lite uppmärksamhet riktas mot skolmässiga behov med negativa konsekvenser för elevernas skolgång.²¹ När ett barn eller en ungdom placeras på SiS sker en samverkan mellan socialtjänst i en kommun och SiS för att skapa en så bra övergång som möjligt. I bästa fall sker också samverkan med avlämnande skola. Ansvarsfördelningen mellan de olika aktörerna framstår dock som oklar och präglad av låga förväntningar.²² För många barn och ungdomar kantas också tiden före placeringen av tidigare skolmisslyckanden och otillräckligt stöd.²³

För att förbättra samverkan mellan olika aktörer runt en placerad ungdom har en samarbetsmodell kallad SiSam tagits fram. SiSam är en modell för samverkan mellan socialtjänst och skola i en kommun och mellan kommuner och SiS. Modellen togs fram efter ett regeringsuppdrag till SiS och Statens specialpedagogiska skolmyndighet (SPSM) 2013. Modellen syftar till att ge placerade barn och ungdomar på SiS särskilda ungdomshem den utbildning de har rätt till genom att kommuner och SiS tecknar samverkansavtal. Modellen ska säkerställa att skolgången kan löpa utan avbrott innan, under och efter placering.²⁴ I den slutredovisning som gjordes till regeringen 2016 lyfter SiS fram flera svårigheter med modellen. Det handlar dels om att få elever vill delta i uppföljningen, dels att avlämnande kommuners kunskap om ungdomarnas skolsituation är knapp.²⁵

²⁰ Statens institutionsstyrelse (2021), s. 20.

²¹ Mattsson (2009), s. 23; Höjer et al (2018); Socialstyrelsen & Skolverket (2013), s. 27ff; Wästerfors (2014), s. 267.

²² Skolverket, Socialstyrelsen och Specialpedagogiska skolmyndigheten (2018).

²³ Socialstyrelsen & Skolverket (2013).

²⁴ Skolverket (2018).

²⁵ Statens institutionsstyrelse (2016).

Skillnader i skolverksamheternas kvalitet och utbud riskerar likvärdigheten i utbildningen och ger därmed inte alla elever lika möjlighet till skolgång

På SiS ungdomshem återfinns uppdelningen mellan skolverksamhet och behandling. Barnombudsmannen lyfter fram att placerade barn får sämre skolgång än andra barn och att skolan har en avgörande betydelse för alla barns framtid vilket i allra högsta grad även gäller för placerade barn. Hur barnen lyckas i skolan är den enskilt viktigaste faktorn för hur det ska gå för dem senare i livet.²⁶ Flera forskare konstaterar att undervisning fortfarande betraktas som underordnat och utanför behandlingsdelen under tiden på SiS. Skolan är styvmoderligt behandlad från institutionsledningarnas och avdelningarnas sida där skolarbetet inte ses som en del av behandlingen.²⁷ Detta tillsammans med en bristande samsyn mellan behandlingspersonal och lärare skapar inte goda förutsättningar för placerade elevers skolgång. En studie pekar på att behandlingspersonalen inte prioriterar skolverksamheten och att skolans schema lätt kan frångås för exempelvis möten eller behandlingssamtal.²⁸ Denna bild bekräftades även i Skolinspektionens tidigare inspektion där exempelvis skillnader i bemötande och förväntningar på elevernas deltagande i utbildning kunde kopplas till olika synsätt hos personalen gällande skolverksamhetens roll i förhållande till det vårdande och behandlande uppdraget. Likaså kunde utbildningen ofta ha en undanskymd roll i SiS uppföljning och utveckling av verksamheten.²⁹

Skolinspektionens tidigare inspektioner visar även på omfattande avvikelser mellan olika skolor när det gäller undervisningstid och utbud av ämnen och kurser. Skolinspektionens senaste inspektion gjordes 2016. Den visade bland annat att inte alla skolpliktiga elever deltog i undervisningen och att inte alla elever erbjudits samtliga grundskoleämnena.³⁰ Dessförinnan gjordes en inspektion 2015. I Skolinspektionens enkät inför denna inspektion uppgav exempelvis institutionscheferna att enbart 44 procent av grund- och gymnasieeleverna deltog i undervisning som motsvarar heltid. Eleverna själva uppgav i än lägre utsträckning att de deltog i undervisning som motsvarade heltid (26 procent). Drygt hälften av eleverna uppgav i Skolinspektionens enkät att de vill studera andra ämnen än de gör idag. Önskemål om att studera fler kurser än de som erbjöds var särskilt tydligt bland de gymnasieelever som varit placerade ett år eller längre och då främst bland flickorna. Vid flertalet av SiS skolverksamheter erbjöds inte grundskolans samtliga ämnen. Vanligast var att moderna språk inte erbjöds men även andra ämnen såsom svenska som andraspråk och modersmålsundervisning erbjöds ofta bristfälligt.

Inspektionen 2015 visade vidare att många ungdomar fick för lite undervisningstid i få ämnen och att lärarna ofta saknade behörighet. Det fanns också en betydande andel ungdomar som varken deltog i någon utbildning eller hade praktik. Undervisningen var inte heller alltid prioriterad utan avbröts av att elever skulle träffa socialsekreterare eller behandlingsassistenter. Vidare visade inspektionen att de ungdomar som hade svårt med studiemotivationen och svårt att se

²⁶ Barnombudsmannen (2019).

²⁷ Hugo (2013), s. 69; 121ff; Wästerfors (2014), s. 13.

²⁸ Wästerfors (2014), s. 38, 141.

²⁹ Skolinspektionen (2016), s. 2ff.

³⁰ Skolinspektionen (2016), s. 11ff

undervisningen som intressant och meningsfull inte heller ansåg att lärarna förväntade sig särskilt mycket av dem. Särskilt tydligt var det bristande intresset för undervisningen bland de placerade flickorna. Elevernas upplevelse av lärarnas bristande tilltro till deras förmåga riskerade att leda till en ökad känsla av misslyckande och minskad självkänsla, som i sin tur missgynnade elevernas chanser att lyckas i skolarbetet.³¹

Skolverket granskade 2007 skolverksamheten vid sex särskilda ungdomshem. Granskningen visade stora brister i skolverksamheten, även om Skolverket också konstaterade att eleverna på flertalet hem nådde goda kunskapsresultat givet deras bakgrund med obefintlig eller bristfällig skolgång. Brister som Skolverket påpekade gällde att undervisning inte bedrevs i grundskolans samtliga ämnen eller i för eleven relevanta gymnasiekurser samt den stora variationen i omfattning och kvalitet på skolverksamheten, både mellan olika särskilda ungdomshem och mellan olika undervisningsgrupper. Skolverket härledde skillnaderna i omfattning och kvalitet mellan hemmen till "respektive institutionschefs inställning till relationen mellan behandling och skola", och konstaterade att denna variation var oacceptabel och inte kunde förklaras med olika förutsättningar vad gäller resurser eller elevunderlag.³²

Svårigheter med att skapa kontinuitet i skolgången efter placering

Svårigheter och svagheter tycks även finnas i övergången från SiS till mottagande skola *efter* placeringen, vilket riskerar att påverka kontinuiteten i elevernas skolgång.³³ Uppföljningen av samverkansmodellen SiSam visade att det var vanligare att det för SiS ingick ett skoluppdrag för flickor än för pojkar i socialtjänstens planering av tiden vid SiS.³⁴ Elevens delaktighet är en central aspekt i de samverkansmodeller som fungerar vägledande för SiS verksamhet; att eleverna får möjlighet att ha inflytande i planeringen av skolgången såväl inför, under som efter en placering lyfts fram som viktigt.³⁵

Statskontoret belyser svårigheten med att bedöma effekterna av SiS verksamhet, det vill säga om vistelsen på SiS institutioner åstadkommer positiva förändringar för ungdomarna eller inte. SiS genomför ingen uppföljning av hur det går för ungdomarna efter vistelsen. De långsiktiga effekterna beror dessutom i hög grad på hur vården och behandlingen fungerar efter vistelsen vid SiS.³⁶

---

³¹ Skolinspektionen (2015), s. 5ff.

³² Skolverket (2007).

³³ Statens institutionsstyrelse (2016), s. 25.

³⁴ Statens institutionsstyrelse (2016), s. 19.

³⁵ Skolverket, Socialstyrelsen och SPSM (2018); Statens institutionsstyrelse (2016).

³⁶ Statskontoret (2020).

Syfte och frågeställningar

Syftet är att granska utbildningens kvalitet vid Statens institutionsstyrelses särskilda ungdomshem, med fokus på om utbildningen präglas av ett tydligt pedagogiskt perspektiv som ger eleverna förutsättningar för kontinuitet i lärandet och framtida skolgång.

För att uppfylla granskningens syfte besvaras följande tre frågeställningar:

1. I vilken utsträckning är SiS-hemmens planering av elevens utbildning tydligt förankrad utifrån ett pedagogiskt perspektiv?
2. I vilken utsträckning arbetar SiS för att utbildningens omfattning och innehåll ska hålla hög nivå och att utbildningen ska vara en prioriterad del av SiS verksamhet?
3. I vilken utsträckning skapar SiS-hemmen goda förutsättningar för kontinuitet i elevernas fortsatta skolgång efter placering vid SiS?

Skolinspektionen granskar endast utbildningen inom SiS då det är den som ligger inom vårt ansvar. Omhändertagande samt vård och behandling av barn och ungdomar på SiS omfattas inte av Skolinspektionens tillsynsansvar och ingår således inte i denna granskning.

Granskningens genomförande

Granskningen omfattar 22 skolor som finns på Statens institutionsstyrelses särskilda ungdomshem. Totalt finns 23 skolor men en av skolorna utgjorde granskningens pilot och ingår därför inte i bedömningarna. Granskningen har genomförts helt på distans. Inför varje granskning har dokument och information begärts in. Varje skola har granskats under två dagar. Under granskningarna genomfördes intervjuer via digitala samtal med ett urval av lärare, övrig personal såsom administratör, studie- och yrkesvägledare eller specialpedagog, rektor och institutionschef. Alla elever gavs också möjlighet att svara på en enkät. 251 av cirka 743 elever valde att besvara enkäten vilket innebär en svarsfrekvens på 34 procent. Den empiri som samlats in har utgjort underlag för denna rapport och beslut för de granskade skolorna. Representanter för huvudmannen har också intervjuats och underlag från dessa intervjuer har utgjort empiri för denna övergripande rapport. För en utförligare beskrivning av granskningens genomförande hänvisas till bilaga 2.

Centrala iakttagelser

I detta avsnitt presenteras det sammantagna resultat som Skolinspektionen bedömer är särskilt viktigt att belysa utifrån granskningens tre frågeställningar. Underlagen kommer både från huvudmannens övergripande arbete och från de granskade skolorna.

Avsnittet är indelat i fem delar där den första delen är knuten till den första frågeställningen som handlar om i vilken utsträckning SiS-hemmens planering av elevens utbildning är tydligt förankrad utifrån ett pedagogiskt perspektiv. Den andra frågeställningen, i vilken utsträckning SiS arbetar för att utbildningens omfattning och innehåll ska hålla hög nivå och att utbildningen ska vara en prioriterad del av SiS verksamhet, besvaras i del två och fyra som handlar om arbetet med att motverka skolfrånvaro och skolverksamhetens status. Den tredje frågeställningen, i vilken utsträckning SiS-hemmen skapar goda förutsättningar för kontinuitet i elevernas fortsatta skolgång efter placering vid SiS, besvaras i avsnittets tredje del som handlar om olika förutsättningar för kontinuitet. Avsnittet avslutas och summeras med en del som handlar om hur likvärdigheten skiljer sig mellan granskade skolor.

Höga förväntningar präglar inte alltid planeringen av elevernas utbildning

Det pedagogiska perspektivet är tydligt vid planering av elevens utbildning på granskade skolor. Det innebär att det vid planeringen görs tydliga kopplingar till kunskapsmässiga mål och hänsyn tas till eventuella pedagogiska stödinsatser som eleven är i behov av. Granskningen visar dock att flera skolor samt de institutioner som skolorna tillhör inte alltid har tillräckligt höga förväntningar på elevernas skolgång. Det handlar exempelvis om att den genomsnittliga undervisningstiden är låg även om variationen är stor inom och mellan skolor. Det handlar också om att elever inte erbjuds undervisning motsvarande heltidsstudier och att synen på deltagande i utbildning för icke skolpliktiga elever skiljer sig åt.

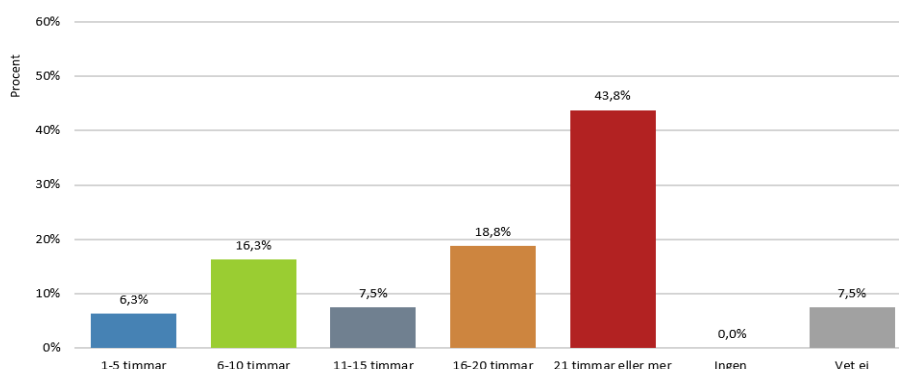
Undervisningstiden är låg på flera skolor vilket ger bristande kontinuitet i elevernas skolgång

Elevernas genomsnittliga undervisningstid är låg vid flera skolor. Vid 6 av 22 granskade skolor är den genomsnittliga undervisningstiden endast runt 10 timmar per vecka.³⁷ Vid skolor som i huvudsak är inriktade mot skolpliktiga elever varierade den genomsnittliga undervisningstiden mellan 17 och 21 timmar och vid skolor som i huvudsak är inriktade mot icke skolpliktiga elever varierade den genomsnittliga undervisningstiden mellan 5 och 19 timmar.

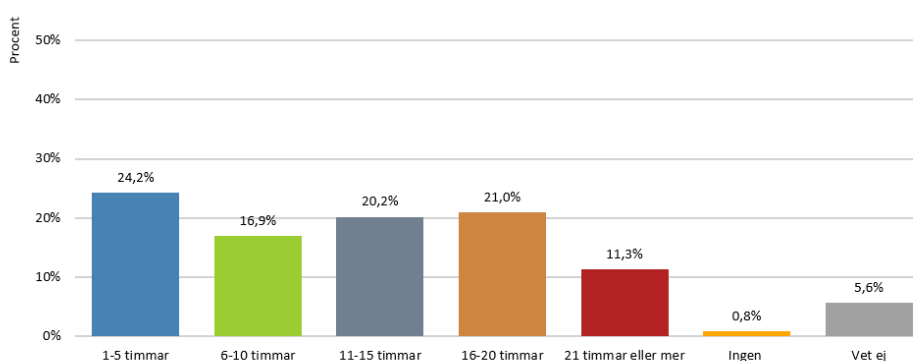
Även elevernas svar på Skolinspektionens elevenkät visar att det är stor spridning avseende elevers undervisningstid. Här är också skillnaderna mellan skolpliktiga och icke skolpliktiga elever stor, vilket illustreras av följande diagram.

---

³⁷ Dessa 6 skolor är främst inriktade mot icke skolpliktiga elever.

Diagram 1: Hur mycket skolundervisning får du ungefär varje vecka? (Skolpliktiga elever i Skolinspektionens elevenkät.)

Diagram 2: Hur mycket skolundervisning får du ungefär varje vecka? (Icke skolpliktiga elever i Skolinspektionens elevenkät.)

Flera faktorer bidrar till att den genomsnittliga undervisningstiden är låg. Rektorer och lärare uppger att elevernas mående och tidigare skolgång i hög grad påverkar deras närvaro på lektionerna. Avdelningarnas arbete för att få eleverna att gå till skolan på morgonen beskrivs också som centralt. Lärarna uppger dock att då undervisning som regel bedrivs i små undervisningsgrupper innebär det ofta en snabbare kunskapsprogression för eleverna, trots den lägre undervisningstiden.

I och med att SiS skolor är små påverkas statistiken mycket av enskilda elevers skolgång. Skolinspektionen ser emellertid ett tydligt samband mellan arbetssätt på skolor där den genomsnittliga undervisningstiden är högre än genomsnittet. Där sker ett nära samarbete mellan avdelning och skola kring elevens skolgång. På vissa av dessa institutioner är också behandlingsassistenter med eleverna i skolan under skoldagen.

Skolinspektionen vill påpeka allvaret i den låga undervisningstiden som för eleverna får konsekvenser i form av bristande kontinuitet i deras utbildning. Tidigare skolmisslyckanden riskerar att förstärkas och ger övergripande minskad chans att tillgodöra sig utbildning som är den enskilt största skyddsfaktorn inför framtiden.

Alla skolor erbjuder inte undervisning motsvarande heltidsstudier vilket påverkar elevernas rätt till utbildning

På nära hälften av skolorna erbjuds inte 23 klocktimmars undervisning vilket SiS definierar som heltidsstudier. Det förekommer skolor i granskningen där endast 17,5 klocktimmar erbjuds. I granskningen har vi också sett att en lektionstimme definieras olika på skolorna. Exempelvis förekommer att en lektionstimme endast omfattar 40 minuter. För eleverna innebär det att de erbjuds avsevärt mindre undervisningstid än vad som utlovats.

Skäl som anges till att lägre undervisningstid erbjuds är exempelvis lokalmässiga begränsningar eller avdelningspersonalens arbetstider. Det kan också förekomma att ungdomar befinner sig på utslussningsavdelningar utanför institutionen där undervisning endast erbjuds i begränsad omfattning.

Rektorer vid skolor där den erbjudna undervisningstiden är lägre framhåller att det ofta finns utrymme för att utöka undervisningen för enskilda elever om de önskar detta. Skolinspektionen ser en risk för eleverna med detta tillvägagångssätt. Om eleven inte själv aktivt efterfrågar, eller känner till utrymmet för ökad undervisningstid blir eleven erbjuden lägre undervisningstid än på andra skolor. För eleven blir detta upplägg ett exempel på bristande likvärdighet mellan skolor. Var en ungdom placeras får stora konsekvenser för hur mycket undervisning som erbjuds.

Skilnader i undervisningstid för eleverna

Av granskningen framgår att det finns en variation i hur rektorer och institutionschefer ser på skolgång för icke skolpliktiga elever. Vissa skolor betonar att skolgång för icke skolpliktiga elever är ett erbjudande medan andra skolor uttrycker en tydlig förväntan om att skolgång är en del av vistelsetiden på institutionen. Denna förväntan påverkar i hög grad hela institutionens arbete kring elevernas skolgång. Vidare visar granskningen att på skolor där det finns en förväntan om skolgång, snarare än att skolgång betraktas som ett erbjudande, har eleverna väsentligt högre genomsnittlig undervisningstid än på andra skolor. Skolinspektionen vill ställa dessa båda resonemang i ljuset av utbildning som den viktigaste skyddsfaktorn för barn och ungdomar och SiS viktiga uppgift att tillhandahålla denna. Resonemangen kan också indikera lågt ställda förväntningar på elevernas vilja och förmåga till lärande.

Utbudet av ämnen och kurser är på flera skolor begränsat vilket kan leda till avbrott i elevens studier

Endast fyra av 22 skolor kan erbjuda alla grundskole- och/eller gymnasiegemensamma ämnen. Vid flera skolor kan exempelvis inte ämnena bild, musik eller idrott och hälsa ges. Skäl som anges är brist på behöriga lärare eller tillgång till ändamålsenliga lokaler. Säkerhetsaspekter kan också bidra till att slöjdämnen inte ges på alla skolor. Ungefär hälften av skolorna kan emellertid erbjuda alla ämnen förutom ett, vanligtvis moderna språk. Sammantaget innebär denna variation i erbjudande av ämnen eller kurser att elevernas möjlighet till likvärdig utbildning och i förlängningen möjligheten att få gymnasiebehörighet och vidare gymnasieexamen påverkas. Att flera skolor inte kan erbjuda eleverna det utbud av ämnen och kurser som SiS åtagit sig att göra innebär att elevens möjligheter att få en skolgång utan avbrott begränsas.

Vidare visar granskningen på enstaka fall där elevers individuella stödbehov inte tillgodoses och ämnen eller kurser istället lyfts ur elevens studieplanering. Detta är ett exempel på när utbildningen inte signalerar höga förväntningar men också ett exempel på där elever inte ges tillgång till den utbildning som de har rätt till.

Den undervisning som genomförs signalerar höga förväntningar

Även om Skolinspektionens granskning visar på flera exempel där förväntningarna på elevernas kunskapsutveckling inte är tillräckliga, så framgår att lärarna i den undervisning som bedrivs till övervägande del utgår från höga förväntningar på eleverna. Granskningen visar flera exempel på hur lärare arbetar för att väcka elevernas intresse, stimulera till inläring och framförallt stärka elevernas självförtroende och skolidentitet. I detta arbete är såväl relationsskapande som flexibilitet hos läraren centralt. I takt med att elevernas självförtroende för skolarbetet stärks fördjupas därefter ämnesinnehåll och svårighetsgrad. Granskningen visar vidare att höga förväntningar på eleverna också är en del av ett större kollegialt arbete. När en elev gör framsteg i ett ämne sprids detta till andra lärare och eleven uppmuntras till att öka ambitionsnivån eller att börja läsa flera ämnen. Vidare sker ett kollegialt arbete på skolorna för att säkerställa att utbildningen motsvarar läroplanernas krav såsom kollegiala diskussioner och sambedömning men också årliga gemensamma studiedagar med ämneslärare från andra SiS-skolor.

Flera skolor har strukturerade arbetssätt för skolkartläggning och planering av skolgången

Flera skolor i granskningen har strukturerade arbetssätt för att samla in information om elevernas tidigare skolgång. Arbetet kännetecknas av att det finns kartläggningsrutiner såsom ansvarsfördelning och ändamålsenliga dokumentationsunderlag för arbetet. Ofta är det elevens tilldelade mentor eller en av rektor utsedd person som har ansvar för arbetet. Kartläggningsarbetet påbörjas direkt och ansvarig personal försöker ta reda på så mycket information som möjligt om elevens tidigare skolgång. Det handlar exempelvis om betyg, omdömen i pågående ämnen/kurser eller information om elevens eventuella stödbehov. Lärare och rektorer framhåller att kartläggningsarbetet är en förutsättning för att kunna ge eleven en så individanpassad utbildning som möjligt utifrån var eleven befinner sig kunskaps- och färdighetsmässigt.

Planeringen av elevens utbildning utgår från skolkartläggningen samt enskilda samtal mellan lärare och elev. Lärare använder också olika arbetsmaterial för att närmare kartlägga kunskaper och färdigheter i det enskilda ämnet. I den mån det finns tillgång till personal med specialpedagogisk kompetens så är dessa ofta delaktiga i kartläggningsarbetet. Vidare visar granskningen att skolkartläggning går till på samma sätt oavsett faktorer som elevens kön eller placeringstid.

Svårigheter med att få information om elevernas tidigare skolgång

Flera skolor beskriver arbetet med att kartlägga elevernas tidigare skolgång som resurskrävande men samtidigt avgörande för att ge eleverna en så individanpassad skolgång som möjligt. Trots strukturerade arbetssätt uppger så gott som alla skolor att det ofta är svårt att få tag i aktuell skolinformation om eleverna. Det kan exem-

pelvis bero på att eleven inte gått i skolan under en lång period, ibland flera månader eller år. 25 procent av eleverna som svarade på Skolinspektionens elevenkät uppger också att deras skolavbrott redan innan de började på SiS skola varat i ett år eller mer. Flera skolor uppger även att de inte får tillräcklig information från avlämnande kommun vid elevens placering på SiS.

Eleverna ges goda möjligheter till medinflytande i planeringen av utbildningen

I granskningen har vi sett att på så gott som alla skolor ges eleverna stor möjlighet att påverka planeringen av sin utbildning samt att uttrycka förväntningar på sin skolgång. Lärarna uppger exempelvis att de små studiegrupperna där gott om tid ges för att möta varje elev bidrar till detta. 83 procent av eleverna som svarade på Skolinspektionens elevenkät uppger också att de känner till hur planeringen för skolgången ser ut. Eleverna har även regelbundna samtal om utbildningen med sin mentor. Flera intervjuade uppger att för att motivera eleverna i skolarbetet krävs stor möjlighet till elevinflytande och lyhördhet hos läraren.

Arbetet med att motverka skolfrånvaro

Elevernas skolfrånvaro är hög på flera skolor. Det kan handla om såväl giltig som ogiltig skolfrånvaro. Granskningen visar att det i flera fall inte finns tillräcklig samverkan mellan avdelningar och skola kring elevers ogiltiga frånvaro. All frånvaro varierar i hög utsträckning mellan olika institutioner med olika inriktningar och målgrupper. Det förekommer dock lägre och högre frånvaro inom institutioner med liknande målgrupper vilket kan indikera mer eller mindre framgångsrika arbetssätt.

Elevernas skolfrånvaro är hög men statistiken är osäker

Av granskningen framgår att skolfrånvaron är hög vid flera skolor. Den ogiltiga frånvaron på skolor som främst är inriktade mot skolpliktiga elever varierar mellan cirka 7 och 30 procent. På skolor som främst är inriktade mot icke skolpliktiga elever varierar den ogiltiga frånvaron mellan 3 och 29 procent. I SiS årsredovisning för 2020 framgår att den ogiltiga frånvaron för grundskolan är 9 procent för pojkar och dubbelt så hög för flickor, 19 procent. I gymnasieskolan är den 14 procent för pojkar och nästan dubbelt så hög för flickor, 22 procent.³⁸

Flera rektorer och lärare i granskningen uppger att det finns ett samband mellan frånvaro och undervisningstid; när undervisningstiden ökas på för mycket ökar också frånvaron. Intervjuade beskriver också att det är en svår balansgång att planera in rätt mängd undervisning för eleverna. Det förekommer dock skolor i granskningen där undervisningstiden är hög och frånvaron låg. Detta är skolor som har ett gott samarbete mellan rektor och institutionschef samt mellan lärare och avdelningar. Skolinspektionen vill här särskilt påpeka att en i grunden låg genom-

---

³⁸ Statens institutionsstyrelse (2021), s. 20.

snittlig undervisningstid i kombination med hög skolfrånvaro innebär att vissa elever får mycket begränsad utbildning under den tid de befinner sig på SiS. Detta får stora konsekvenser för en elevs möjligheter till vidare studier.

Det har i granskningen varit svårt att få tillförlitliga uppgifter rörande elevers skolfrånvaro från skolorna. Detta har berott på att det inte har varit entydigt vad som ses som giltig eller ogiltig frånvaro på skolorna. Det har inte heller vid alla skolor varit tydligt när och hur frånvaro ska rapporteras.

Större problematik kring flickors skolfrånvaro

Flickors skolfrånvaro är genomgående högre än pojkars.³⁹ Av både skolgranskningar och intervjuer med representanter för huvudmannen framgår att detta hör ihop med en större problematik kring flickors mående. I SiS egna enkäter ser huvudmannen att flickorna är mindre nöjda, mer otrygga och har betydligt mer ogiltig frånvaro. De vet också att flickor mår sämre och har en annan problematik än pojkar vilket kan förklara att det är svårare att få dessa elever till skolan. Detta är ett utvecklingsområde som myndigheten arbetar med. Hittills har det dock inte skett något riktat arbete mot flickor när det gäller deras skolfrånvaro. Vid tiden för granskningen fanns inga riktade åtgärder mot flickors höga skolfrånvaro. Istället sker myndighetsövergripande projekt för att öka flickors trygghet såsom exempelvis mindre avdelningar för flickor.

Bland representanter för huvudmannen finns olika uppfattningar huruvida det behövs insatser för flickors högre frånvaro. De uppger exempelvis att utmaningarna som finns i skolan är generella och inte beror på kön. Flickornas genomsnittliga undervisningstid är dessutom högre än pojkars. Därför finns inte skäl att göra något i nuläget. De uppger vidare att skillnaderna mellan flickor och pojkar är större i avdelningsverksamheten än i skolan. Där finns tydliga skillnader mellan flickors och pojkars problematik. För pojkar handlar det om deras beteende, de kan vara farliga för andra, vara involverade i kriminalitet eller ha en gränsöverskridande problematik. För flickor kan det handla mer om självskadebeteende, hög ångestnivå och introverthet. Skolinspektionen vill här betona att det är sannolikt att den problematik som uppges finnas i avdelningsverksamheten också återspeglas i skolan i form av en högre frånvaro.

Bristande samverkan mellan skola och avdelningar kring elevers skolfrånvaro

Det kan finnas flera orsaker till skolfrånvaro men granskningen visar att en förklaring till frånvaro beror på brister i samverkan mellan skola och avdelningar eller elevens mående. Eleverna som svarade på Skolinspektionens elevenkät uppger att lärarna arbetar aktivt för att få dem till skolan på morgonen om de inte kommer till skolan. I fritextsvar skriver eleverna att lärarna tar reda på varför eleverna inte kommer till skolan och försöker motivera dem till att komma. Lärarna ringer eller kommer till avdelningen för att prata med eleverna.

Även om flera institutioner har ändamålsenliga rutiner kring arbetet med skolfrånvaro framgår av granskningen att så inte är fallet överallt. På skolor där elevernas skolfrånvaro är hög beskrivs hur avdelningspersonal har svårigheter att få eleverna att gå till skolan på morgonen, där rutiner för sjukanmälan inte alltid fungerar eller

³⁹ Vid granskningstillfället fanns 23 institutioner varav sju stycken tog emot flickor och pojkar och sex stycken endast flickor.

där avdelningar ger eleven alltför stor frihet att bestämma om eleven vill gå till skolan. På skolor där frånvaron är låg finns ofta en gemensam syn på skolgången. Personalen motiverar eleverna att gå till skolan och skolgång ses som en självklarhet. Skolinspektionen vill här påpeka såväl elevernas rätt till utbildning som huvudmannens ansvar för att tillse specifikt grundskoleelevernas skolplikt.

Variationer i skolstart påverkar elevernas samlade undervisningstid

Eleverna kommer som regel snabbt igång med sin utbildning på SiS men det finns variationer beroende på vilken institution eller avdelning inom en institution som eleven kommer till eller när under året eleven anländer.

Vid 20 av 22 skolor påbörjas elevernas skolgång direkt eller i nära anslutning till ankomst. Cirka hälften av eleverna som svarade på Skolinspektionens elevenkät uppger också att skolan börjar direkt eller inom några dagar. I de fall det dröjer innan skolgången påbörjas beror inte detta i första hand på tillgång till pedagogisk personal utan på administrativa hinder såsom schemaläggning eller introduktionssamtal. Elevers mående kan i flera fall också påverka skolstarten. På 20 av 22 granskade skolor har pedagogiska resurser bedömts tillräckliga och strategiskt organiserade för att eleverna snabbt ska få utbildning. Vid enstaka skolor saknas dock tillgång till studie- och yrkesvägledare och specialpedagogisk kompetens.

Granskningen visar vidare att när under året en elev anländer till en institution påverkar skolstarten. På flera skolor bedrivs inte skola på lov såsom sportlov eller påsklov. Det finns inte heller en enhetlighet bland SiS skolor gällande att erbjuda skola under sommarmånaderna. Detta kan innebära att en elevs skolgång får vänta till efter sommarlovet. Också här finns olika synsätt hos rektorerna. En del vill att skolan på institutionen ska vara som en vanlig skola och eleverna ska få sommarlov medan andra uppger att det är olyckligt med ett sådant uppehåll för eleverna. Skolinspektionen vill understryka problematiken i dessa planerade skoluppehåll när elevernas vistelsetider är relativt korta. För en elev som befinner sig en kortare period på SiS i samband med lov kan det innebära ett signifikant avbrott i utbildningens kontinuitet.

Olika förutsättningar för kontinuitet i elevernas fortsatta skolgång

Granskningens resultat visar att SiS till viss del skapar goda förutsättningar för elevernas fortsatta skolgång. Det varierar i vilken utsträckning det finns en mottagande skola för eleverna efter avslutad placering. Sammantaget finns också en rad externa faktorer som påverkar om det blir skolavbrott för en elev när vistelsen på SiS avslutats.

Kvaliteten avseende information till mottagande skolor varierar

Skolinspektionen vill framhålla den stora betydelse adekvat information om elevens utbildning har i ett vidare perspektiv för att mottagande skola ska kunna ta vid utbildningen utan avbrott. När det ser olika ut på olika skolor ges elevernas inte samma förutsättningar för kontinuitet i sin skolgång. Resultaten från granskningen

visar att på fem av 22 skolor finns det brister i kvaliteten avseende den skolinformation som sammanställs och skickas vidare till mottagande skola eller socialtjänst. För att mottagande skola ska kunna ta vid utan avbrott där utbildningen vid SiS slutade behöver de ta del av saklig pedagogisk information som tar fasta på elevens kunskapsutveckling och studieresultat. Granskningen visar att det finns centralt framtagna riktlinjer såsom en rapportmall som alla skolor använder vid dokumentation. I en skolrapport sammanställer respektive undervisande lärare vad eleven arbetat med. Alla skolor i granskningen överlämnar information såsom omdömen i pågående ämnen/kurser, information om hur undervisningen bedrivits, elevens eventuella stödbehov och betyg i avslutade kurser. Skolinspektionen kan dock konstatera att kvaliteten i skolrapporterna varierar mellan olika skolor. I skolrapporter som Skolinspektionen tagit del av framgår att det på flera skolor varierar i vilken grad det finns ämnesvis information om exempelvis vilket centralt innehåll som eleven har arbetat med samt vilka kunskapskrav som eleven har uppnått. Härutöver varierar det också om och med vilken kvalitet som lärarna har beskrivit vilka eventuella anpassningar som gjorts i undervisningen, hur undervisningen bedrivits och vilka eventuella läromedel som har använts. Dessa variationer beror inte uteslutande på kortare eller längre placeringstider. Flera lärare uttrycker också i intervjuer önskemål om en större enhetlighet och likvärdighet rörande SiS arbete med sammanställning av skolinformation om eleven.

På enstaka skolor förbereds inte eleven i tillräcklig omfattning för sin fortsatta skolgång

I granskningen har vi sett att på enstaka skolor förbereds inte eleven i tillräcklig omfattning för sin fortsatta skolgång. På dessa skolor finns inte tillräcklig tillgång till studie- och yrkesvägledande kompetens eller att extern studie- och yrkesvägledning endast tas in vid vissa tillfällen under året. Även om många lärare eller mentorer ofta samtalar med eleverna om tankar kring framtida utbildning och utbildningsval finns ändå en risk, och i synnerhet för elever med kortare placeringstider, att eleverna inte får tillgång till strukturerad och kvalitativ studie- och yrkesvägledning. På vissa skolor framhåller lärare att de själva inte har tillräckliga kunskaper för att kunna tillgodose elevernas hela behov av vägledning inför framtida studier och yrkesval. 40 procent av eleverna som svarade i Skolinspektionens elevenkät känner inte till om deras placering på SiS kommer att upphöra inom de kommande tre månaderna vilket visar på svårigheten med korta placeringstider och vikten av kontinuerlig studie- och yrkesvägledning. Bristande tillgång till studie- och yrkesvägledning är ännu ett exempel på utbildningens olikvärdighet. Beroende på vilken institution eleven är placerad på får eleverna olika förutsättningar för sin fortsatta skolgång. Elever som många gånger tidigare har haft bristande kontinuitet i sin skolgång riskerar därför att fortsätta på samma sätt.

Några skolor saknar tydliga rutiner för arbetet när en elev avslutar sin placering

Av granskningens resultat framgår att några skolor saknar tydliga rutiner för arbetet när en elev avslutar sin placering och skolinformation ska föras vidare till mottagande skola. Det kan exempelvis råda oklarheter kring ansvarsområden såsom vem som deltar vid överlämningsmöten eller vem som tar kontakt med socialtjänst eller eventuell mottagande skola. Det råder också oklarheter kring vilken skolinformation om eleven som ska lämnas vidare. Detta riskerar att ge negativa effekter för kontinuiteten i elevens fortsatta skolgång.

Avsaknad av en mottagande skola påverkar kontinuiteten i elevens fortsatta skolgång

Kontakt med mottagande skola är centralt för att kunna överlämna skolinformation och se till så att elevens skolgång fortsätter utan avbrott. Avsaknad av mottagande skola riskerar att återigen bryta kontinuiteten i elevernas skolgång vilket i sin tur äventyrar elevernas framtid i form av skola som den enskilt största skyddsfaktorn. Av granskningen framgår att det ibland inte finns någon mottagande skola för eleven efter avslutad SiS-placering. Rektorer uppger att det i ungefär 30 procent av fallen inte finns en mottagande skola medan ungefär hälften av eleverna uppger att de känner till vilken skola de kommer att gå i efter avslutad placering.⁴⁰ Socialtjänsten har ansvaret för att planera elevens fortsatta skolgång men i granskningen har det dessutom framkommit att rektorer och skolpersonal på SiS ofta får söka efter denna information hos avlämnande kommuns socialtjänst. Förutsatt att eleven ger sitt medgivande visar granskningen att så gott som alla SiS skolor aktivt försöker få kontakt med elevens mottagande skola eller i de fall när det inte finns någon, försöker hitta en.

Elevernas skolsituation följs inte upp vilket leder till att viktiga underlag saknas för att utveckla skolverksamheten

Vi har i granskningen sett att varken skolorna eller huvudmannen följer upp elevernas fortsatta skolgång efter vistelsen på SiS. Förklaringen som ges är att sekretesslagstiftningen innebär att de inte kan ta kontakt med elever efter avslutad placering utan samtycke. Enligt den samverkansmodell som finns mellan SiS, socialtjänst och skola ska SiS följa upp elevernas skolgång genom den enkät som socialtjänsten skickar ut till tidigare placerade ungdomar. Svarsfrekvensen i enkäten är dock låg och den har därmed inte varit tillförlitlig. Avsaknad av uppföljning innebär att skolan och SiS som ansvarig för skolan saknar viktiga underlag för att följa upp, utvärdera och utveckla skolverksamhetens kvalitet.

Skolverksamhetens status varierar på institutionerna

Skolverksamhetens status och betydelse inom SiS verksamhet har stärkts sedan Skolinspektionens senaste inspektioner. Det framgår tydligt på såväl lednings- som skolnivå i granskningen. Skolans betydelse för ungdomarnas framtid och som skyddsfaktor betonas i hög utsträckning och både på central och på lokal ledningsnivå framhålls att skolan idag har en lika given plats och ges samma prioritet som SiS andra verksamhetsgrenar vård och behandling och hälso- och sjukvård. Resultaten från granskningen visar dock att detta inte realiserats på alla institutioner, vilket tyder på brister i huvudmannens arbete med att kommunicera skolans betydelse till alla anställda.

Centralt på myndigheten genomförs flera aktiviteter i syfte att stärka likvärdigheten och betona skolverksamhetens betydelse. Stora resurser har lagts på att bygga upp skolan och en ny skolorganisation har skapats vilket signalerar skolans

---

⁴⁰ Statens institutionsstyrelse (2020), s. 25.

status i myndigheten. Det finns idag centrala och regionala funktioner med skolstrategier och skolutvecklare samt uppföljning av skolan i myndighetens samlade kvalitetsarbete. Det anordnas också myndighetsgemensamma konferenser och dialoger för att visa hur alla professioner är beroende av varandra. I den basutbildning som alla anställda genomgår ingår också information om skolan.

Synen på skolverksamhetens betydelse och status varierar mellan olika institutioner. Det förekommer i granskningen att intervjupersoner på vissa institutioner uttrycker att vård och behandling har en högre status och prioritet än skola. För eleverna får detta som konsekvens att andra aktiviteter prioriteras framför skolan vilket minskar undervisningstiden. Av SiS interna riktlinjer framgår att vid utredning, behandling och akuttjänst ska skola och vård vara integrerade. Granskningen visar dock att det inte alltid råder tillräcklig samsyn i verksamheterna. Exempelvis uppger intervjupersoner att det kan förekomma att vårdande och behandlande insatser förläggs under skoltid vilket direkt påverkar elevers möjlighet till skolgång. Samtidigt visar granskningen flera exempel på där institutioner har skapat ett bra samarbete mellan skola, vård och behandling samt hälso- och sjukvård där skola ges stor prioritet under dagtid. Utmärkande för dessa institutioner är framförallt att institutionsledningen (bestående av bland annat institutionschef, rektor och avdelningschefer) driver ett strategiskt arbete som bygger på en ömsesidig förståelse och respekt för olika yrkeskategoriers uppdrag. Här tas exempelvis elevscheman fram där både skola och behandling läggs in för att åskådliggöra för eleverna, lärarna och avdelningspersonalen hur dagarna ser ut och när det finns utrymme för olika aktiviteter.

Granskningen visar vidare att relationen och samarbetet mellan rektor och institutionschef har stor betydelse för skolverksamheten. På flera skolor där samarbetet mellan rektor och institutionschef fungerar väl finns också en gemensam syn på institutionen om skolans betydelse. Detta synsätt sprids via rektorn till lärarna och via avdelningschefer till avdelningspersonalen. Det finns dock rektorer som uppger att de upplever att de inte får tillräckligt med stöd av institutionschefen. På dessa institutioner beskrivs också ofta att samarbetet mellan skola och avdelning fungerar sämre. Huvudmannen är medveten om detta men Skolinspektionen kan inte se någon tydlig strategi från huvudmannen rörande hur myndigheten arbetar för att skapa bättre förutsättningar för dessa skolor.

Samarbete mellan skola och avdelningar

Det förekommer brister i samarbetet mellan skola och avdelningar på flera institutioner. På dessa institutioner finns inte alltid en gemensam bild av vad skolan kan ge eleverna och skolverksamheten uppmuntras inte alltid av samtlig personal. Lärare uppger i flera intervjuer att det finns en problematik med att all personal inte talar väl om och uppmuntrar eleverna till skolgång. På vissa institutioner uttrycker lärare en frustration över det institutionsgemensamma arbetet med att få eleverna till skolan eller att alla på institutionen inte delar samma syn på skolverksamhetens betydelse. Det är centralt att all personal talar positivt om skolverksamheten då den är avgörande för elevernas framtid. Skolinspektionen ser en utmaning för SiS organisation då myndigheten inte alltid når längst ut i organisationen och att personalomsättningen bland vissa yrkeskategorier är hög.

På institutioner där samarbetet fungerar väl mellan skola och avdelning finns ofta ett gott samarbete mellan institutionschef, rektor och avdelningsföreståndare.

Brister i likvärdighet mellan skolor

Avslutningsvis visar granskningen att utbildningen vid SiS skolor brister i likvärdighet. Tillgång till andel behöriga lärare, personal med specialpedagogisk kompetens och studie- och yrkesvägledning skiljer sig också åt mellan skolorna. Även hur mycket undervisningstid elever erbjuds på olika institutioner samt utbud av ämnen och kurser på grund- och gymnasienivå varierar.

Skillnader mellan skolor beror till delar på deras storlek där skolor på större institutioner mer fler elever har möjlighet att anställa fler lärare vilket i sin tur möjliggör ett större ämnesutbud. Vidare kan också tillgång till behöriga lärare variera beroende på skolans geografiska placering. Förutsättningar för utbildningen skiljer sig också avseende lokalers ändamålsenlighet. Sammantaget leder brister i likvärdighet till att elever inte ges samma förutsättningar för skolgång överallt, exempelvis samma möjlighet till att få behörighet till gymnasieskolan.

Vilken skolkultur som råder på institutionen kan också påverka vilka förutsättningar eleverna ges. När rektorer, institutionschefer och lärare beskriver den institution och den skola som de arbetar på framkommer beskrivningar av om det historiskt finns en utbildningskultur eller en behandlingskultur på institutionen och hur detta formar verksamheten i nutid.

Avslutande diskussion

I den här granskningen har Skolinspektionen fokuserat på utbildningens kvalitet vid SiS särskilda ungdomshem och mer specifikt om utbildningen präglas av ett tydligt pedagogiskt perspektiv som ger eleverna förutsättningar för kontinuitet i lärandet och framtida skolgång. Sammantaget visar granskningen att det är stora variationer i den utbildning eleverna erbjuds och också i vilka förväntningar det finns på eleverna beroende på vilket särskilt ungdomshem de vistas vid. Detta får stora konsekvenser för eleverna i termer av kontinuitet för skolgången och möjlighet att få behörighet för fortsatta studier. Utbildningen på SiS har stor betydelse för elevernas möjligheter till goda förutsättningar i framtiden då en fullföljd skolgång är den en-skilt viktigaste skyddsfaktorn för placerade barn och ungdomars hälsa och utveckling.⁴¹

SiS verksamhet är viktig både för den enskilda individen och för samhället och skolornas uppdrag är komplext. Elever som befinner sig på något av SiS särskilda ungdomshem är en av samhällets mest utsatta elevgrupper. En majoritet av eleverna har dåliga skolerfarenheter och låga meritvärden när de blir tvångsomhändertagna eller döms till sluten ungdomsvård även om variationer förekommer.⁴² För dessa elever är därför motivationsarbetet avgörande för elevernas framtida lärande.⁴³ Skolinspektionen ser att det finns utvecklingsområden i detta arbete vilket utvecklas i denna avslutande diskussion.

Fortsatt utveckling krävs för att höja utbildningens kvalitet och kontinuitet

Skolinspektionen ser att det har skett en utveckling av skolverksamheten inom SiS jämfört med tidigare inspektioner. Det är glädjande men det finns centrala delar kvar att utveckla för att ytterligare höja utbildningens kvalitet för att skapa kontinuitet i elevernas skolgång och kunskapsutveckling. Skolinspektionen ser positivt på den utveckling som skett och för att ta nästa steg krävs framförallt ett kvalitetshöjande arbete inom följande områden:

- Erbjudande av undervisningstid som motsvarar heltidsstudier behöver säkerställas.
- Den mångåriga problematiken med låg undervisningstid och hög frånvaro måste prioriteras ytterligare och hanteras.
- SiS behöver öka likvärdigheten mellan skolorna avseende erbjuden undervisningstid för både grundskole- och gymnasieelever, ämnes- och kurserbjudanden, tillgång till specialpedagogisk kompetens och studie- och yrkesvägledande kompetens.
- Myndigheten behöver stärka sitt arbete för att möta flickors behov i skolverksamheten.
- Skolverksamhetens status behöver stärkas ytterligare.

⁴¹ Mattson & Vinnerljung (2016); Myndigheten för vårdanalys (2016); Socialstyrelsen (2010).

⁴² Hugo (2013).

⁴³ Hugo (2019).

Erbjudande av undervisningstid som motsvarar heltidsstudier behöver säkerställas

Skolinspektionen kan liksom Statskontoret⁴⁴ konstatera att det bedrivs för lite undervisning på SiS. Även SiS själva tar upp denna problematik och möjliga förklaringar till den i sin senaste årsredovisning.⁴⁵

Skolinspektionen vill dock peka på en större komplexitet kopplat till den erbjudna undervisningstiden och vilka konsekvenser en låg undervisningstid kan få för eleverna. Alla elever erbjuds inte undervisning motsvarande heltidsstudier och den undervisning som erbjuds motsvarar inte alltid 23 timmars undervisning i veckan. För en elev är detta värdefull tid som skulle kunna bidra till att bryta tidigare skolmisslyckanden och bidra till större chanser för vidare studier. När undervisningstiden reduceras på detta sätt erbjuds eleverna ännu mindre undervisningstid vilket också leder till än mer olikvärdighet mellan olika skolor.

Låg undervisningstid och hög frånvaro behöver följas upp och hanteras på alla skolor

Den genomsnittliga undervisningstiden för eleverna är låg vid flera skolor och frånvaron är hög. Skolinspektionen vill poängtera att även om undervisningstiden har ökat sedan Skolinspektionens senaste inspektioner är det fortfarande problematiskt att undervisningstiden är så låg. Låg undervisningstid och hög frånvaro är områden som SiS arbetat med under lång tid. Skolinspektionen är medveten om att SiS har ett komplext uppdrag och att det finns tydliga svårigheter och utmaningar kopplade till undervisningstid och frånvaro. Skolinspektionen vill ändå understryka vikten av ett mer lärande arbete. Exempelvis kan arbetssätt på de skolor som har både högre genomsnittlig undervisningstid och lägre skolfrånvaro i högre utsträckning tas tillvara och fungera som förebilder för andra skolor. På dessa skolor finns exempelvis en stark förväntan på eleverna om att skolgången är prioriterad och viktig. Denna förväntan kommuniceras till eleverna både från skolpersonal och från avdelningspersonal. Skolpersonal och avdelningspersonal arbetar tillsammans med att motivera eleverna att gå till skolan. Arbetssätten grundar sig i att det finns en samsyn mellan rektor och institutionschef som förs vidare till all personal om skolans betydelse för eleverna. Här vill Skolinspektionen särskilt poängtera att skolverksamheten inte kan genomföra detta arbete själva utan att det krävs ett utvecklingsarbete som förankras på institutionsnivå.

Skolinspektionen vill också lyfta fram vikten av att SiS både på skolnivå och på central nivå har en tydlig bild av hur frånvaron ser ut för att kunna stärka elevernas närvaro. Vidare vill Skolinspektionen understryka vikten av att SiS hanterar de könskillnader som finns i elevernas frånvaro eftersom det i stor utsträckning påverkar elevernas möjlighet till lika förutsättningar i utbildningen.

---

⁴⁴ Statskontoret (2020).

⁴⁵ Statens institutionsstyrelse (2021), s. 20.

Förbättrad styrning för att öka likvärdigheten mellan skolorna så att eleverna ges lika möjligheter till utbildning

Skolinspektionen ser att likvärdigheten i flera avseenden skiljer sig mellan skolorna vilket också beskrivits i resultatkapitlet. Det handlar om hur skolverksamheten organiseras där det på vissa institutioner finns gemensamma skolhus dit eleverna går medan det på andra organiseras undervisning på avdelningarna. (Skolinspektionen är medveten om att vissa variationer måste förekomma kopplat till exempelvis säkerhetsaspekter.) Det skiljer sig också mellan institutionerna hur mycket undervisning som erbjuds eleverna och vilka ämnen eller kurser som ges. Det skiljer sig också huruvida det finns tillgång till personal med specialpedagogisk kompetens på skolan liksom studie- och yrkesvägledande insatser. Att stärka tillgång till studie- och yrkesvägledande insatser kan också ge incitament och motivation för eleverna att vilja ha mer undervisning. Skolinspektionen ser också att det är vanligt förekommande att den skola vissa elever går på inte är inriktad mot den skolform som eleven tillhör. Exempelvis kan elever i gymnasieåldern gå i skolor inriktade mot grundskoleelever. Sammantaget innebär detta att elever inte ges lika möjligheter till utbildning överallt inom SiS.

Huvudmannens styrning för att motverka olikvärdighet

Skolinspektionen ser en förklaring till skolornas olikvärdighet i huvudmannens styrning av skolan. Styrningen blir otydlig på grund av den organisation som valts för skolan där chefen på respektive institution, institutionschefen, är rektors chef och också huvudmannens representant på institutionen. Skolinspektionen bedömer det som svårt att säkerställa likvärdighet mellan skolor då institutionerna och därmed tillhörande skola blir något av "egna öar" i myndigheten. Granskningen har också visat att om samverkan inte fungerar tillfredsställande mellan rektor och institutionschefer riskerar det även att bidra till mindre likvärdighet. Vidare är det stora skillnader i storlek och inriktning mellan institutionerna vilket leder till att resurser skiljer sig åt. En annan möjlig förklaring till olikvärdigheten är att det råder olika kulturer på de olika institutionerna med tillhörande skolor. När rektorer, institutionschefer och lärare beskriver den institution och den skola som de arbetar på framkommer beskrivningar av om det historiskt finns en utbildningskultur eller en behandlingskultur på institutionen och hur detta formar verksamheten i nutid. Skolinspektionen har inte sett något exempel på kompensatoriskt arbete mellan skolor på myndighetsnivå för att öka likvärdigheten i skolverksamheten. Representanter för huvudmannen uppger att likvärdigheten säkerställs genom en grundbemanningsmodell. Grunden i den är att en skola ska ha tillräckliga resurser för de elever som utgör målgruppen. Alla skolor ska vara likvärdiga oavsett hur stora eller små de är men stora institutioner kan ha bättre förutsättningar och större handlingsutrymme än de mindre. Skolinspektionen kan konstatera att så inte är fallet.

Skolan är ett av flera uppdrag som myndigheten ska utföra och ibland leder uppdragen till intressekonflikter. Skolinspektionen förstår att det kan finnas flera utmaningar i att hantera och väga olika intressen. Myndigheten ska ge och organisera en skolverksamhet som utgår från skollagen och som motsvarar läroplanerna samtidigt som barn och ungdomar ska ges vård och behandling samt hälso- och sjukvård. Tre verksamhetsgrenar med olika krav står mot varandra vid resursfördelning. Resursfördelningen utgår från en beräkningsnyckel. Av beräkningsnyckeln framgår dock inte vilka kompetenser som ska finnas på varje skola såsom tillgång till specialpedagogisk kompetens eller studie- och yrkesvägledning. Institutionscheferna får

resurser utifrån denna och kan sedan göra sina prioriteringar inom verksamheten. En ny standardkostnadsmodell är under framtagande där skolans tilldelning säkerställs, vilket Skolinspektionen ser positivt på.

Utmaningar med att möta flickors behov kan leda till en försämrad utbildning

SiS arbetssätt uppvisar vissa svårigheter i att möta flickors behov. Granskningen visar exempelvis att flickor har betydligt högre skolfrånvaro än pojkar. Skolinspektionen kan utifrån intervjuer konstatera att det är en större fråga än bara för skolan. Flickor uppges ha särskilda behov som gör att de behöver mer individualiserad vård. Det finns ett pågående arbete på myndigheten kring flickors situation kopplat till flickors psykiska mående. Därför görs ett omfattande arbete för att kunna möta upp flickors behov bland annat genom att minska avdelningarnas storlek för flickor. Då detta arbete startades under tiden för granskningen är det för tidigt att se några effekter avseende skolverksamheten.

SiS svårighet att hantera flickors högre skolfrånvaro kan bottna i en institutionsvård som i grunden är byggd för pojkar. Forskning visar att institutionsvården är utformad för pojkar, både historiskt och i nutid och att personal på särskilda ungdomshem bemöter flickor och pojkar olika.⁴⁶ Också Statskontoret lyfter fram att medarbetare på SiS hade svårt att svara på om flickor och pojkar fick lika bra vård och behandling. SiS hade heller inte utformat något verksamhetsmål om jämställdhet.⁴⁷

Som tidigare nämnts i resultatkapitlet uppger företrädare för huvudmannen att skillnaderna mellan flickor och pojkar är större i avdelningsverksamheten än i skolan. Skolinspektionen finner det troligt att den problematik som uppges finnas på avdelningarna återspeglas i skolkontexten. Skolinspektionen anser därför att det behövs ett myndighetsövergripande helhetsgrepp kring flickors skolfrånvaro som inkluderar ett gemensamt arbete mellan skola och avdelningar.

Skolverksamhetens status behöver stärkas ytterligare

Granskningen visar att skolans status, betydelse och den stora skyddsfaktor som utbildning innebär visserligen kommuniceras från central nivå men att budskapet inte når fram till all personal. Det förekommer olika uppfattningar om skolans betydelse på institutionerna och en förklaring till detta kan vara att institutionerna är som självständiga öar i myndigheten.⁴⁸ En annan förklaring kan vara bristande samsyn mellan olika personalgrupper såsom lärare och avdelningspersonal. Forskning visar att lärare kan vara kritiska mot behandlingspersonalen samtidigt som lärarna är beroende av behandlingspersonalen då det är skolan som är placerad inom institutionsvården och inte tvärt om.⁴⁹ En tredje förklaring är att det förekommer en så kallad särkoppling mellan vad som visas upp och vad som pågår i verksamheten. Vad som sägs och vad som görs överensstämmer inte.⁵⁰ Granskningen visar att just bristande samsyn kring utbildningens betydelse förekommer på flera institutioner

---

⁴⁶ Andersson (2021), s. 16.

⁴⁷ Statskontoret (2020), s. 85.

⁴⁸ Jämför Statskontoret (2020).

⁴⁹ Wästerfors (2014), s. 94.

⁵⁰ Meyer & Rowan (1977).

och är känt av huvudmannen. På vissa institutioner uppger flera intervjuade exempelvis att vård och behandling har en högre status än skola.

Samarbete är nyckeln till skolsamsyn mellan skola och avdelningar

Skolinspektionen ser tydligt att samarbetet mellan institutionschef, rektorer och avdelningsföreståndare är nyckeln till samsyn om skola mellan skola och behandling. I granskningen har vi sett få exempel på insatser från centralt håll för att utveckla samverkan mellan avdelningar och skola lokalt. Fortsatt arbete krävs för att ytterligare stärka skolverksamhetens status och betydelse på samtliga institutioner och hos all personal

Utmaningar med nuvarande skolorganisation

I SiS skolorganisation är det institutionschefen som har det övergripande ansvaret över skolan på respektive institution. Intervjuade lyfter fram både fördelar och nackdelar med nuvarande organisation. Fördelen är att en och samma person har ett helhetsansvar för barn och ungdomars skola, behandling och hälsa. Det blir också enklare för institutionscheferna att organisera sin verksamhet när de ansvarar för samtliga delar. Nackdelen är att alla rektorer i skolorganisationen har olika chefer och därmed blir underlydande olika perspektiv, visioner och förutsättningar. Intervjuade på både skolnivå och central nivå i myndigheten uppger att en särskild chef för skolan skulle innebära en tydligare central styrning av skolverksamheten men också svårigheter. Det är framförallt samarbetet mellan skolverksamheten och SiS andra verksamhetsgrenar som skulle försvåras. Skolinspektionen bedömer inte SiS organisation men vill lyfta vikten av att finna en bra modell i ljuset av bristande likvärdighet mellan skolorna och utmaningar i styrningen av skolan.

SiS som en del i kedjan för en obruten skolgång

SiS uppdrag är komplext och mångfacetterat. Det pågår en intensiv mediedebatt om barnen och ungdomarna på SiS. Det är sällan elevernas utbildning som är i fokus när SiS debatteras. Att utbildningen på SiS är viktig lyfts av många. Både Skolinspektionens tidigare inspektioner och föreliggande granskning visar dock på en skolverksamhet som behöver utvecklas på flera sätt.

Placering i samhällets vård har ofta negativ effekt på elevens skolgång vilket i sig försvagar utbildning som skyddsfaktor. Granskningen visar dock att bilden är långt mer komplicerad än så. För en elev som placeras på SiS är skolgången många gånger redan bruten då en placering på SiS kan vara en sista utväg. Ansvarsfördelningen mellan de olika aktörerna är oklar och präglas av låga förväntningar.⁵¹ Skolinspektionens granskning visar också på fortsatta kvalitetsbrister mellan olika aktörer i detta arbete.

---

⁵¹ Skolverket, Socialstyrelsen och Specialpedagogiska skolmyndigheten (2018).

Uppföljning görs inte efter avslutad skolgång

I granskningen har vi sett att SiSam-modellen⁵² inte fungerar som tänkt vilket även forskning och andra myndigheter som granskat SiS lyft fram. Exempelvis visar en studie på bristande samverkan mellan socialtjänst och SiS.⁵³ Barnombudsmannen konstaterar att placeringar av barn ofta leder till uppehåll i skolgången trots skolplikten och kräver tydligare ansvarstagande för placerade barn.⁵⁴ Statskontoret konstaterar vidare att skolsamverkan mellan SiS och kommunernas socialtjänst främst behöver utvecklas när ungdomarna skrivs in vid SiS. SiS behöver då få bättre information om elevernas tidigare skolgång.⁵⁵ När SiSam-modellen utvärderades 2016 lyfte SiS själva fram flera svårigheter med modellen. Det handlade bland annat om att socialtjänsten hade begränsad kännedom om ungdomarnas skolsituation. Detta ska förbättras genom att regeringen gett Socialstyrelsen i uppdrag att genomföra utvecklingsinsatser för att långsiktigt stärka förutsättningarna för att placerade barn och ungdomar ska få tillgång till en obruten skolgång.⁵⁶

Ytterligare en svårighet i SiSam-modellen är det sista steget i modellen, uppföljning efter avslutad placering vid SiS. En del av detta sista steg är att följa upp nuvarande skolgång. Skolinspektionens granskning visar dock att ingen uppföljning sker efter att eleverna lämnat SiS. Också Statskontoret påpekar att effekterna av vården vid SiS är oklara då SiS inte följer upp vad som händer med ungdomarna efter vistelsen.⁵⁷ Det gör att det inte går att bedöma vilka effekter som vård och behandling eller skola vid SiS ger. Det leder också till att SiS saknar ett adekvat verktyg för att kunna utvärdera och förbättra skolverksamheten.

Samarbete är centralt för att skapa kontinuitet i elevernas skolgång

Granskningen visar på svårigheter med att få information om elevernas tidigare skolgång på grund av många skolbyten, bristande dokumentation eller längre skolavbrott vilket indikerar en problematisk skolgång redan innan placeringen på SiS. För att skapa en så bra övergång mellan skolor som möjligt finns i bästa fall en fungerande samverkan mellan socialtjänst i en kommun, tidigare skola eller skolor och SiS.

SiS är en del i en längre kedja för att skapa kontinuitet för tvångsomhändertagna barn och ungdomars skolgång. Även om SiS erbjuder en utbildning med högre kvalitet och ett högre deltagande så är även andra aktörers insatser viktiga för att minimera elevens eventuella skolavbrott. Det är vanligt förekommande att elevens skolgång redan är bruten och riskerar att brytas igen när eleven lämnar SiS. Skolinspektionen vill därför understryka att det är av yttersta vikt att alla aktörer runt en placerad elev gemensamt arbetar för en obruten skolgång.

---

⁵² Skolverket (2018).

⁵³ Ponnert et al (2020).

⁵⁴ Barnombudsmannen (2019).

⁵⁵ Statskontoret (2020), s.23.

⁵⁶ Regeringen (2020).

⁵⁷ Statskontoret (2020).

Avslutningsvis

Granskningen visar sammanfattningsvis att ramarna för utbildningen och utbildningens innehåll har förbättrats sedan Skolinspektionens tidigare inspektioner. Flera områden som rör skolverksamhetens status, elevernas undervisningstid och frånvaro är emellertid områden som behöver fortsatt prioritet för att alla elever ska ges en likvärdig utbildning med hög kvalitet under tiden på SiS.

Referenser

- Andersson, P. (2021) *Hot, våld och emotionellt arbete på de särskilda ungdomshemmen: Personalens berättelser*. Doktorsavhandling, socialt arbete, Stockholms universitet.
- Barnombudsmannen (2019). *Vem bryr sig – när samhället blir förälder. Barns röster om att växa upp i den sociala barnvården*.
- Hugo, M. (2013). *Meningsfullt lärande i skolverksamheten på särskilda ungdomshem*. SIS Forskningsrapport. Institutionsvård i fokus nr. 1 2013.
- Hugo, M. (2019). *Skolan som framgångsfaktor för placerade barn och ungdomar*. Artikel i den nätbaserade kursen: Samverkan kring barn och ungdomar som placeras inom ramen för samhällsvård. Specialpedagogiska skolmyndigheten.
- Höjer, I., Lindberg, H., Nielsen, B., Gustafsson, J-E och Johansson, H. (2018). Recognition of education and schooling in case files for children and young. *Children and Youth Services Review*, vol. 93, s. 135-142.
- Mattsson, T. (2009). Elevers rätt till god utbildning – vad säger lagen? i Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) och Statens institutionsstyrelse (SiS) (2009). *För alla elevers rätt till lärande och utveckling: ett samverkansprojekt mellan Statens Institutionsstyrelse (SiS) och Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM)*, s. 21-28.
- Mattson, T. & Vinnerljung, B. (2016). *Barn i familjehem – förslag på åtgärder som skulle göra skillnad för samhällets mest utsatta*. Stockholm: SNS förlag.
- Meyer, JW. & Rowan, B. (1977) Institutionalized organizations: Formal structure as myth and ceremony. *American Journal of Sociology*. 83(2):340-363.
- Myndigheten för vårdanalys (2016). *Hittar vi hem?* Rapport 2016:5.
- Ponnert, L. et al (2020). Akutavdelningar på särskilda ungdomshem. En studie av akutpraktiken ur personalens, de ungas och socialtjänstens perspektiv. *Institutionsvård i fokus. Nr. 1 2020*. Statens institutionsstyrelse.
- Regeringen (2020) *Regeringsbeslut S2020/07505 (delvis) Uppdrag att genomföra utvecklingsinsatser för att stärka förutsättningarna för att placerade barn och unga får tillgång till en god hälso- och sjukvård, tandvård och en obruten skolgång*.
- Skolinspektionen (2015). *Skolverksamheten vid statens särskilda ungdomshem*. Dnr. 402–2014:1542.
- Skolinspektionen (2016). *Beslut efter riktad tillsyn av Statens institutionsstyrelses (SiS) ledning och styrning av utbildningen vid särskilda ungdomshem*. Dnr. 401-2015:6589.
- Skolverket (2007). *Utbildningsinspektion av skolverksamheten vid särskilda ungdomshem*. Dnr. 59-2007:458.
- Skolverket (2018). *SiSam-modellen*. Dnr. 7.5.2-2017:1367.
- Skolverket, Socialstyrelsen och Specialpedagogiska skolmyndigheten (2018). *SAMS. Samverkan socialtjänst skola. Obruten skolgång för placerade barn*.
- Socialstyrelsen (2010). *Social rapport 2010*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen och Skolverket (2013). *Placerade barns skolgång och hälsa – ett gemensamt ansvar*. Artikel 2013-1-2.

Socialstyrelsen (2021) *Öppna jämförelser 2020 – placerade barns utbildning och hälsa*. Artikel 2021-2-7222.

Statens institutionsstyrelse (2014) *Riktlinjer för utformning och genomförande av SiS behandlingstjänst ungdom*. Dnr. 1.4.2-4656-2014.

Statens institutionsstyrelse (2015) *Beslut om ny organisation för SiS skolverksamhet*. Dnr. 1.1.3-1156-2015.

Statens institutionsstyrelse (2016). *Slutredovisning av regeringens uppdrag till Statens institutionsstyrelse och Specialpedagogiska skolmyndigheten – att utveckla och pröva en samverkansmodell för skolverksamheten*. Dnr. 1176-2013.

Statens institutionsstyrelse (2019). *Beslut om strategisk inriktning för SiS skola 2019-2021*. Dnr. 1.1.4-1978-2019.

Statens institutionsstyrelse (2020) *Ungdomar utskrivna från SiS särskilda ungdomshem 2019. En sammanställning av ADAD utskrivningsintervju. Institutionsvård i fokus nr. 4 2020*.

Statens institutionsstyrelse (2021) *SiS årsredovisning 2020*.

Statskontoret (2020) *Myndighetsanalys av Statens institutionsstyrelse*. 2020:7.

Wästerfors, D. (2014). *Lektioner i motvind: om skola för unga på institution*. Malmö: Égalité.

Lagar och förordningar

Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter. (2009). Stockholm: UNICEF Sverige.

Socialtjänstlagen (SFS 2001:453)

Skollag (SFS 2010:800)

Bilaga 1 Granskade skolor

Skola	Institution
Almaskolan	SiS ungdomshem Hässleholm
Bergsmansgårdens skola	SiS ungdomshem Bergsmansgården
Björkaskolan	SiS ungdomshem Rebecka
Björkbackens skola	SiS ungdomshem Björkbacken
Brätte skola	SiS ungdomshem Brättegården
Bärbyskolan	SiS ungdomshem Bärby
Eknässkolan	SiS ungdomshem Eknäs
Folåsa skola	SiS ungdomshem Folåsa
Grytnässkolan	SiS ungdomshem Johannisberg
Gyllenkrokska skolan	SiS ungdomshem Råby
Lidbeckska skolan	SiS ungdomshem Margretelund
Ljungskolan	SiS ungdomshem Ljungbacken
Långanässkolan	SiS ungdomshem Långanäs
Lärdomsskolan	SiS ungdomshem Ljungaskog
Orretorpsskolan	SiS ungdomshem Klarälvsgården
Ryds brunns skola ⁵⁸	SiS ungdomshem Ryds Brunn
Stigbyskolan	SiS ungdomshem Stigby
Sundboskolan	SiS ungdomshem Sundbo
Säfes skolan, avdelning Sävastgården	SiS ungdomshem Johannisberg
Sörängens skolan	SiS ungdomshem Fagared
Tallboskolan	SiS ungdomshem Nereby
Tegeskolan	SiS ungdomshem Vemyra
Tysslingeskolan	SiS ungdomshem Tysslinge

---

⁵⁸ Denna skola utgjorde granskningens pilotstudie.

Bilaga 2 Metod och genomförande

Här beskrivs granskningens genomförande samt vad som har granskats och på vilken grund.

Urval av skolor

Granskningen har omfattat samtliga skolor som drivs av Statens institutionsstyrelse och utgör således ett totalurval. En av skolorna utgjorde granskningens pilot.

Tillvägagångssätt

Granskningen tar avstamp i de tidigare inspektioner som genomförts av Skolinspektionen 2015 och 2016. Fokus är på erbjudande av utbildning och arbetet när en elev placeras på ett särskilt ungdomshem, utbildningen under placeringstiden och arbetet när en elev ska avsluta sin placering.

Granskningen har genomförts på distans som följd av Covid19-restriktioner både för Skolinspektionens inspektörer och till följd av besöksrestriktioner på Statens institutionsstyrelses särskilda ungdomshem.

Flera metoder för insamling av utredningsmaterial har använts. Huvudsakligen utgörs det empiriska materialet av intervjuer men även en stor del dokument har utgjort underlag.

En matris med kvalitetskriterier användes för att göra bedömningar kopplat till granskningens frågeställningar. Kvalitetskriterierna är Skolinspektionens uttolkning av författningar inom skolområdet, forskningsöversikter samt den erfarenhet som Skolinspektionen har fått genom sin samlade inspektionsverksamhet.

Skolorna granskades under perioden maj till december 2020. Varje skola granskades under två dagar. En pilotstudie genomfördes innan granskningarna påbörjades. För denna skola fattades inte något verksamhetsbeslut.

Insamling av dokument och verksamhetsuppgifter inför skolgranskningarna

Inför varje skolgranskning svarade rektorn skriftligt på frågor kopplade till kvalitetskriterierna. Ytterligare dokumentation begärdes in i form av skolenhetens senaste dokumenterade kvalitetsarbete, lokala rutiner för skolverksamheten avseende mottagande och överlämning av elever, förteckning över undervisande personal med angivande av utbildning, anställningsform och nuvarande tjänstgöring, exempel på lärares planeringar i olika ämnen/kurser för enskilda elever om sådana finns, exempel på pedagogiska kartläggningar som genomförts på skolenheten om sådana finns samt exempel på elevers dokumenterade skolgång på SiS (skolrapport) inför överlämning till mottagande skola. Från huvudmannen erhöles statistiska uppgifter avseende frånvaro, undervisningstid med mera.

Intervjuer

Under granskningen genomfördes intervjuer med rektor, ett urval av lärare, övrig skolpersonal såsom studie- och yrkesvägledare, specialpedagog och speciallärare samt institutionschef på varje skola. Rektor och institutionschef intervjuades enskilt

medan andra intervjuer genomfördes i grupp. 11 representanter för huvudmannen på central och regional nivå intervjuades enskilt eller i par. Samtliga intervjuer genomfördes digitalt av två inspektörer där den ena intervjuade och den andra antecknade. Vid intervjuerna har inspektörerna utgått från en intervjuguide.

Ett informationsbrev till samtliga intervjugrupper togs fram och distribuerades inför intervjuerna.

Elevenkät

Alla elever gavs möjlighet att delta i en elevenkät. Enkäten genomfördes i skolan tillsammans med lärare. 251 elever (82 flickor och 163 pojkar samt sex elever som inte velat uppge sitt kön eller som inte identifierar sig som flicka eller pojke) besvarade enkäten, vilket innebär en svarsfrekvens på 34 procent.⁵⁹

Ett informationsbrev till elever och vårdnadshavare togs fram inför granskningen. Både informationsbrev och elevenkät översattes till arabiska, engelska, persiska, somaliska och tigrinja.

Efter skolgranskningarna

För att säkerställa likvärdigheten i bedömningarna genomfördes bedömningsmöten efter varje granskning. Efter skolbesöken sammanställde ansvarig inspektör ett protokoll som skickades till rektor och SiS. Protokollet och de tidigare insända dokumenten låg sedan till grund för bedömningarna i ett beslut där Skolinspektionen har sammanfattat bedömningarna av skolan inom det granskade området och i förekommande fall föreslagit utvecklingsområden för att höja kvaliteten.

Efter att besluten skickats till de granskade skolorna genomförde ansvarig inspektör en muntlig återkoppling av beslutet. Syftet med den muntliga återkopplingen var att Skolinspektionen skulle få en bild av hur beslutet tagits emot på den aktuella skolan och för att ge möjligheter för skolans rektor, institutionschef och huvudmannarepresentanter att ställa frågor kopplade till bedömningarna i beslutet.

Analys och bedömning

Intervjuer och dokumentation analyserades för varje skola och resulterade i ett beslut per skola. Bedömningarna är baserade på det bedömningsstöd som tagits fram för granskningen.

Empiriskt material från intervjuer och dokument analyserades och utgjorde underlag för denna rapport.

Intervjuerna med huvudmannens representanter användes som underlag för denna övergripande rapport.

Generaliserbarhet

Då granskningen är en totalundersökning ger det möjlighet att dra generella slutsatser som gäller för samtliga skolor som drivs av Statens institutionsstyrelse.

---

⁵⁹ Vid tiden för granskningen hade SiS totalt 743 stycken platser.

Bilaga 3 Rättslig reglering

Enligt barnkonventionens artikel 28 har varje barn rätt till utbildning. Av artikel 3 framgår att barnets bästa ska bedömas och beaktas vid alla åtgärder som rör barn. Av artikel 2 och 12 följer att även rätten till inflytande och delaktighet, rätten till respekt för den personliga integriteten och rätten att inte diskrimineras ska tas hänsyn till när barns utbildning utformas. Sverige ska enligt artikel 28 uppmuntra regelbunden närvaro i skolan och minska antalet studieavbrott. I svensk lagstiftning återfinns rätten till utbildning även i 2 kap. 18 § regeringsformen och i skollagen (2010:800), där även skolplikten regleras.

Rättsliga utgångspunkter för utbildning inom SiS

24 kap. 8 § skollagen

Under vistelse i ett sådant hem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (särskilt ungdomshem) ska skolpliktiga barn, som inte lämpligen kan fullgöra sin skolplikt på annat sätt, fullgöra den genom att delta i utbildning vid hemmet.

Utbildningen ska anordnas genom försorg av huvudmannen för hemmet. Den ska motsvara utbildningen i grundskolan eller i förekommande fall grundsärskolan eller specialskolan. För sådan utbildning ska relevanta bestämmelser i skollagen tillämpas med de nödvändiga avvikelser som följer av att barnet vistas i ett sådant hem. Följande bestämmelser behöver dock inte tillämpas:

- bestämmelser om registerkontroll (2 kap. 31-33 §§), och
- bestämmelser om lokaler och utrustning (2 kap. 35 §).

24 kap. 9 § skollagen

Den som inte längre är skolpliktig och vistas i ett hem som avses i 8 § första stycket och som inte lämpligen kan fullgöra skolgång på annat sätt ska genom huvudmannens försorg ges möjlighet att delta i utbildning som motsvarar sådan utbildning som erbjuds i gymnasieskolan eller gymnasiesärskolan.

För sådan utbildning ska relevanta bestämmelser i skollagen tillämpas med de nödvändiga avvikelser som följer av att den unge vistas i ett sådant hem. Följande bestämmelser behöver dock inte tillämpas:

- bestämmelser om registerkontroll (2 kap. 31-33 §§), och
- bestämmelser om lokaler och utrustning (2 kap. 35 §).

14 a kap. 2 § skolförordningen (2011:185) respektive 13 a kap. 2 § gymnasieförordningen (2010:2039)

Huvudmannen för ett särskilt ungdomshem ska fullgöra de uppgifter i fråga om utbildningen vid hemmet som annars huvudmannen för den skolform inom skolväsendet som utbildningen motsvarar har.

Prop. 2014/15:43, Utbildning för elever i samhällsvård och på sjukhus

I förarbeten till skollagen (prop. 2014/15:43, s. 34 ff och s. 60) specificeras att flertalet av skollagens bestämmelser om krav på utbildningens innehåll samt hur den

ska styras och utformas anses relevanta och ska tillämpas, som exempelvis bestämmelser om rektor (2 kap. 9-12 §§), legitimation för lärare (2 kap. 13 och 15 §§ samt 17-19 §§), elevhälsa (2 kap. 25, 27 och 28 §§) och skolbibliotek (2 kap. 36 §). Däremot omfattas SiS inte av skollagens bestämmelser om lokaler och utrustning även om dessa bestämmelser så långt som möjligt ska tillämpas, och registerkontroll ska utföras av SiS genom andra bestämmelser.

Vidare diskuteras (prop. 2014/15:43, s. 37 och 38 samt s. 60-62) utrymmet för nödvändiga avvikelser från de relevanta bestämmelser som ska tillämpas. En avvikelse får inte vara större än vad som är att betrakta som nödvändigt vid en individuell bedömning. SiS ska kunna motivera en avvikelse utifrån elevens situation och behov i varje enskilt fall. En avvikelse får heller inte göras under längre tid än nödvändigt. Den individuella bedömningen bör dokumenteras och elevens inställning ska så långt det är möjligt klargöras i enlighet med 1 kap. 10 § skollagen. Avvikelser kan exempelvis handla om att det inte bedöms möjligt att bevilja permission till elever för att genomföra arbetsplatsförlagt lärande eller praktik utanför ungdomshemmet.

Övrig reglering

1 kap. 10 § skollagen

I all utbildning och annan verksamhet enligt denna lag som rör barn ska barnets bästa vara utgångspunkt. Med barn avses varje människa under 18 år.

Barnets inställning ska så långt det är möjligt klargöras.

Barn ska ha möjlighet att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör honom eller henne. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

2 kap. 9 § 1 stycket skollagen

Det pedagogiska arbetet vid en förskole- eller skolenhet ska ledas och samordnas av en rektor. Rektorerna ska särskilt verka för att utbildningen utvecklas.

2 kap. 10 § 1 stycket skollagen

Rektorerna beslutar om sin enhets inre organisation och ansvarar för att fördela resurser inom enheten efter barnens och elevernas olika förutsättningar och behov. Rektorerna fattar i övrigt de beslut och har det ansvar som framgår av särskilda föreskrifter i denna lag eller andra författningar.

3 kap. 2 § skollagen

Alla barn och elever i samtliga skolformer och i fritidshemmet ska ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål. Elever som till följd av en funktionsnedsättning har svårt att uppfylla de olika kunskapskrav eller kravnivåer som finns ska ges stöd som syftar till att så långt som möjligt motverka funktionsnedsättningens konsekvenser. Elever som lätt når de kunskapskrav som minst ska uppnås eller de kravnivåer som gäller ska ges ledning och stimulans för att kunna nå längre i sin kunskapsutveckling.

3 kap. 12 j § skollagen

När en elev i förskoleklassen, grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan eller gymnasiesärskolan övergår från skolformen till en annan av de angivna skolformerna ska den skolenhet som eleven lämnar, utöver vad som följer av 4 b §, till den mottagande skolenheten överlämna sådana uppgifter om eleven som behövs för att underlätta övergången för eleven. Detsamma gäller om eleven byter skolenhet inom skolformen.

När en elev byter skolform från grundskolan eller grundsärskolan till gymnasieskolan eller gymnasiesärskolan, ska den mottagande skolenheten skyndsamt informera den överlämnande skolenheten om att skolenheten har tagit emot eleven, om det inte är obehövt.

4 kap. 4 § skollagen

Sådan planering, uppföljning och utveckling av utbildningen som anges i 3 § ska genomföras även på förskole- och skolenhetsnivå.

Kvalitetsarbetet på enhetsnivå ska genomföras under medverkan av lärare, förskollärare, övrig personal och elever. Barn i förskolan, deras vårdnadshavare och elevernas vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta i arbetet.

Rektorn ansvarar för att kvalitetsarbete vid enheten genomförs enligt första och andra styckena.

4 kap. 5 § skollagen

Inriktningen på det systematiska kvalitetsarbetet enligt 3 och 4 §§ ska vara att de mål som finns för utbildningen i denna lag och i andra föreskrifter (nationella mål) uppfylls.

4 kap. 9 § 1 och 2 stycket skollagen

Barn och elever ska ges inflytande över utbildningen. De ska fortlöpande stimuleras att ta aktiv del i arbetet med att vidareutveckla utbildningen och hållas informerade i frågor som rör dem.

Informationen och formerna för barnens och elevernas inflytande ska anpassas efter deras ålder och mognad. Eleverna ska alltid ha möjlighet att ta initiativ till frågor som ska behandlas inom ramen för deras inflytande över utbildningen. Elevernas och deras sammanslutningars arbete med inflytandefrågor ska även i övrigt stödjas och underlättas.

7 kap. 17 § 1 stycket skollagen (jfr 15 kap. 16 § skollagen avs. gymnasieskolan)

En elev i förskoleklassen, grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan ska delta i den verksamhet som anordnas för att ge den avsedda utbildningen, om eleven inte har giltigt skäl att utebli.

7 kap. 19 a § skollagen

Om en elev har upprepad eller längre frånvaro från den verksamhet som avses i 17 § ska rektorn, oavsett om det är fråga om giltig eller ogiltig frånvaro, se till att frånvaron skyndsamt utreds om det inte är obehövt. Utredningen ska genomföras i samråd med eleven och elevens vårdnadshavare samt med elevhälsan.

Om förutsättningarna för en utredning om särskilt stöd enligt 3 kap. 7 § är uppfyllda ska även en sådan utredning inledas.

När en utredning om en elevs frånvaro har inletts ska rektorn se till att frånvaron snarast anmäls till huvudmannen.

16 kap. 25 § 1 stycket resp. 17 kap. 7 § 2 stycket resp. 19 kap. 26 § 1 stycket skollagen

För varje elev ska det upprättas en individuell studieplan.

Bilaga till förordning (SKOLFS 2010:37) om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet respektive Bilaga till förordning (SKOLFS 2010:255) om läroplan för grundsärskolan, avsnitt 1 Skolans värdegrund och uppdrag, 2.2 Kunskaper, 2.3 Elevernas ansvar och inflytande, 2.5 Övergång och samverkan, 2.8 Rektorns ansvar

Bilaga till förordning (SKOLFS 2011:144) om läroplan för gymnasieskolan respektive Bilaga till förordning (SKOLFS 2013:148) om läroplan för gymnasiesärskolan, avsnitt 1 Skolans värdegrund och uppdrag, 2.1 Kunskaper, 2.3 Elevernas ansvar och inflytande, 2.6 Rektorns ansvar